

אסיפת אמרי"ם

ליקוט דברי תורה דברי התעוררות
ומאמרים מספה"ק לפרשת השבוע

אמרות טהורות וסיפורי צדיקים
המעוררים לעבודת השי"ת

פרשת דברים - תשפ"ה

קונטרס זה
נערך ונאסף ע"י
אחד מבני החבורה
למען זיכוי הרבים

בכל עיני קונטרס זה
להערות והערות
ניתן לפנות למייל

R5708580@gmail
kolmenachem12@gmail.com

פרשת דברים

משנכנס אב ממעטין בשמחה [תענית כו.]: איתא בספרי חסידות, שממעטין את הצרות בשמחה, כי הקליפות מתמעטות ע"י שמחה.

עוד אמרו: בימים אלו ממעטין, מצמצמין הרבה דברים – אבל בשמחה.

ב"ספר החיים" לאחיו של המהר"ל זצ"ל דורש את שמות הפרשיות של ספר דברים כמין חומר: אלה **'הדברים'** שאני מדבר, כך פונה משה אל עם ישראל. **'ואתחנן'** – אני מתחנן שתקשיבו **'עקב'** – מכיון ש'ראה' – תראה את המצב, הרי יש **'שופטים'** בארץ [כשם שיש דין בעוה"ז כך בעוה"ב יש דין ויש דיון, כלומר יש שכר ועונש], ועתה **'כי תצא'** – מהעולם **'וכי תבוא'** – אל העוה"ב, תצטרך לשלם על מעשיך. לכן **'אתם נצבים היום'** – אבל למחר **'וילך'** – אל תשכחו שיבוא יום ותלכו לעוה"ב, ואז אני מבקש **'האזינו'** לדברי, ותבא עליכם **'וזאת הברכה'**.

בספה"ק "אור מלא" להרה"ק מקאסאן זי"ע כתב רמז נפלא לסדר הפרשיות:

'אלה הדברים' – כאשר המוכיח בא לומר לבני ישראל דברי תוכחה ודברים קשים, הנה צריך המוכיח להיזהר מאד שיהיו אמרותיו בענווה, לבל יתנשא ח"ו. ואלו יהיו אמרותיו של המוכיח האמיתי כאשר הוא בא לומר דברי תוכחה: **'ואתחנן אל ה' – אני מתכוין ומתפלל אל הקב"ה 'עקב' שאהיה בבחינת 'עקב' שהוא ענווה, שלא אבוא ח"ו לידי התנשאות.**

ועיקר דברי התוכחה צריכים להיות 'ראה' לראות ולהביא עם דבריו בלב ישראל, שיראו ויבינו אשר **'שופטים'**, שיש דיון ושופט כל הארץ, שהכל מתנהג בהשגחה פרטית, ועצה טובה אל האדם, **'כי תצא' כי תבוא'** – היינו להסתכל בכל עת מאין באת ולאן אתה הולך להתבונן היום אשר **'אתם נצבים היום' כולכם לפני ה' אלקיכם'**, היינו לפני מי אתה עתיד ליתן דין וחשבון.

והמוכיח אומר: הנני מבקש מלפניכם **'וילך'** גם כשאתם הולכים מביהמ"ד לבתיכם **'האזינו'** אל הדברים שאמרתי לפניכם, לקבל על עצמכם להתנהג

כך, כאשר שמעתם ממני. אז **'וזאת הברכה'** – תהיה הברכה מושפעת לכל ישראל.

המגיד מדובנא זצ"ל מביא: שאלתי מפי מורי ורבי הק' הגאון החסיד מו"ה אליהו מוויילנא זצוק"ל: מה ההבדל בין התורה הקדושה ומשנה תורה? ואמר לי: כי הד' ספרים הראשונים היו נשמעים מפי הקב"ה דרך גרונו של משה, לא כן ספר דברים, היו ישראל שומעים את דברי הספר הזה כאשר שמעו דברי הנביאים אשר אחר משה, שהקב"ה אמר אל הנביא היום, וליום מחר הלך הנביא והשמיע החזון אל ישראל, ואם כן בעת אשר דיבר הנביא אל העם, כבר היה נעתק ממנו הדיבור האלקי, וכן היה ספר דברים נשמע אל ישראל מפי משה רבינו ע"ה בעצמו.

כתב בספר "בית יעקב": שמעתי ממורי הרה"ק הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע, כי העצה היעוצה לאדם שנפשו חשקה לשוב בתשובה שלימה לפניו, שילמד כל השנה ספר משנה תורה, ובזה יתעורר לבו לתשובה, וזה אפשר לרמוז כאן, **'אלה הדברים'** – דברי תוכחה אלו שבספר הזה **'דבר משה אל כל ישראל'** – שבכל דור ודור.

חז"ל כינו את חומש דברים "ספר הישר", לפי שכתובה בו מצוות 'ועשית הישר והטוב', אף שנכתבו בו עוד כמאתיים מצוות לערך, ומדוע קראו את שם הספר דווקא ע"ש מצוה זו. אלא ביאורו אומר המהרש"א: כי ממצוה זו נלמד כל הענין של הנהגת האדם לפני משורת הדין, ובזה הריהו נדמה לצורו וקונו שהוא רחום וחנון, לכך חשובה מצווה זו ביותר לקרוא את החומש על שמה "ספר הישר".

ה"שפת אמת" זי"ע כתב: ספר "דברים" הוא בבחינת תפילין של יד, שכל הפרשיות בהן מרוכזות בבית אחד, לעומת זאת ארבעת הספרים הראשונים בתורה הם בבחינת תפילין של ראש, בהן ערוכות ארבע הפרשיות בארבעה בתיים, ונקרא הספר החמישי בתורה "דברים" – כיון שבתחילתו ובסופו מצויים הרבה דברי תוכחה, שתכליתם לקרב ולקשור ליבותיהם של ישראל את התורה בדומה לתפילין של יד, שאנו מקיימים בהם 'וקשרתם' – כנגד הלב.

בספה"ק "פרי צדיק" כתב: שאומרים בשם היהודי הקדוש זי"ע שלמד בכל יום איזה פסוקים מספר משנה תורה, שאמר שהוא לו ספר מוסר.

הרבי ה"פני מנחם" זי"ע אמר: חסידים הקדמונים הגידו הטעם שאומרים בשם היהודי הק' זי"ע שספר דברים הוא סגולה ליר"ש – לפי שתורה נקראת יין, וכמ"ש חז"ל 'כי טובים דודיך מיין' – יינה של תורה, וביין יש שמרים שנשארים בסוף והם תמצית הטעם של היין, וכמו כן משנה תורה הוא תמצית הדינים, הטעמים של המצוות, השמרים שנותנים הטעם אצל האדם.

בספר "שיח יצחק" להגאון מוורבוי זצ"ל מביא: שהגאון ה"שואל ומשיב" זצ"ל היה אומר למי ששאל אותו איזה ספר מוסר ילמוד בימי התשובה בחודש אלול, היה אומר במליצה: 'קחו עמכם "דברים" ושובו אל ה'" – שע"ז תזכו לתשובה אמיתית.

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרות ודי זהב: (א א)

ב"נחל קדומים" מביא בשם רבינו אפרים: קרי 'הדברים' – ה"ד" בפתח, והבי"ת דגושה – [מלשון דבר אחד לדור]. אל"ה בגימטריא ל"ו, "אל"ה הדברים" רמז לל"ו צדיקים שבכל דור, שבזכותם קיים העולם.

ה"מגלה עמוקות" אומר: אי' בחז"ל: רובן בגזל, מיעוטן בעריות והכל באבק לשון הרע. ראשי תיבות אל"ה – אבק לשון הרע. וזה רמז, 'אלה הדברים' – התוכחה על דברים, על אבק לשון הרע דבר משה 'אל כל ישראל', כי הכל בכלל תוכחה זו.

איתא בספה"ק "נועם אלימלך": כי בשעה שאדם עושה מצוה הוא משריש קדושה בנפשו ובאיבריו, אמנם אם עשה עבירה ח"ו, אזי נעשה חסרון באותו אבר שנעשה בו העבירה, ונסתבב מזה שאף אם אחר כך יעשה מצוה באבר ההוא לא תחול עליו קדושת המצוה, ומה יעשה האדם לתקן את נפשו ואיבריו שתוכל קדושת המצוות לשרות עליהם.

הנה העצה היא, שיכלול עצמו בתוך כלל ישראל, כי למעלה בעולמות העליונים יש עולם הנקרא 'כל

ישראל', שבו לא שייך שיהיה לסט"א אפילו שליטה כל דהו, היות כי כללות ישראל המה תמיד בשלימות הטוב, בלי שום חסרון, כמו שנאמר 'ועמך כולם צדיקים', להיות כי יש בהם הרבה צדיקים השלימים בלי שום חסרון, ולכן כאשר האדם הפרטי כולל עצמו בכללות ישראל, פועל הדבר גם בנפשו ואיבריו לא יהיה שום חסרון, וממילא תוכל קדושת המצוות לשרות על כל איבריו.

ועוד יש עצה לזה, והיא על ידי מצות שמירת שבת, כי ביום שבת אין שורים שום דינים ושום חסרון כלל, ממילא פועלת מצות שבת על האדם שלא יהיה גם בו שום חסרון, ובאמצעות שתי עצות אלו, שמירת שבת והתכללות עם ישראל, יוכל כל אדם להשרות קדושת המצוות על כל איבריו.

וזאת רמז כאן משה רבינו לישראל, את שתי העצות הללו, "אלה הדברים" רמז לשמירת שבת, כפי שלמדו חז"ל חיוב שביתת ל"ט מלאכות בשבת מהכתוב במצות שבת "אלה הדברים" וגו', אל"ה בגימטריא ל"ו, דברים הדברים הרי ל"ט. "אל כל ישראל" רמז לעצה השניה, לכלול ולקשר עצמו עם כללות ישראל, לפני שנגש לעסוק בתורה או לעמוד בתפילה או לפני שאר כל מצוה, וכך יוכלו להשרות על עצמם קדושת המצוה כראוי.

ה"קדושת לוי" זי"ע אומר: הדברים הקשים הללו דיבר משה רק – "אל כל ישראל", אבל בשעה שדבר עם הקב"ה – דבר עליהם רק טוב, שהיה סניגורם ומליצם הטוב.

פעם כשישב הרבי מלובלין זי"ע בראש השולחן ותלמידיו סביבו, פתח והחל להוכיח את עצמו על עוונותיו והחל מבזה את עצמו בבזיונות. עד שנלאו התלמידים לשמוע את דבריו הקשים והם יצאו ונשמטו להם מהשולחן. כשראה החוזה זי"ע כך חזר ואמר להם: ה' יושיעכם שלא יהיו לכם בנים גרועים ממני. ונתפייסו וחזרו לשבת בשולחן.

הרה"ק רבי לייבלי אייגר זי"ע הסביר: שכך נהג גם משרע"ה, בתחילה הוא הוכיח את בני ישראל קשות: 'במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרות ודי זהב' – וכפי שפירש רש"י שכולם דברי תוכחה הם, וכיוון שראה שנפלו בנ"י לעצבות הוא חזר ואמר להם: 'יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים' – היינו

כמותכם, כפי מצבכם, ובזה נתפייסו.

אמר הגאון רבי דוד אופנהיים זצ"ל אבד"ק פראג: ו"ל בזה עפי"ד חז"ל ל"ו תוכחות כמנין אל"ה הוכיח משה את ישראל, תוכחה אחת בכל יום, נמצא שמשה התחיל להוכיח את ישראל באחד בשבט, כי בז' באדר מת משה. והנה דעת הרלב"ג [בפר' חוקת] דמה שכתוב שאהרן מת בחודש החמישי באחד לחודש – היינו חודש שבט, כי מתשרי מנין. נמצא דבר"ח שבט היה משרע"ה אבל על אחיו, ואבל אסור בד"ת, ואיך לימד את ישראל, אך מבואר ביור"ד סי' שפ"ד דאם רבים צריכים לו שרי.

וזה כוונת הפסוק: 'אל"ה הדברים אשר דבר משה' – שמשה לימד את ישראל ל"ו יום והתחיל בר"ח שבט, וקשה הלא אבל אסור בד"ת, ומתרץ הפסוק 'אשר דבר משה אל כל ישראל' – והוי צורך רבים ושרי.

כתב ה"אור החיים" הק' ז"ל: "ירמוז ע"ד מה שאמרו בגמ' [יומא יט:] אמר רבא ודברת בם ולא בדברים אחרים ע"כ. מכאן שאסור לדבר זולת בדברי תורה ויראה. והודיע הכתוב כי משרע"ה 'אלה' הם 'הדברים' – אשר דיבר כל ימיו מעצמו, לבד הדברים אשר צוה ה' לדברם, הא למדת שקיים 'ודברת בם' – ודבריו אלה כל רואיו יעיד כי כולם דברי תורה חכמה ומוסר".

שואל הרה"ק ה"תפארת שלמה" זי"ע: הלא משרע"ה בן שמונים שנה היה קודם שקיבל את התורה, ומלך בכוש ימים רבים, ואיך כל ימיו לא דיבר רק ד"ת? וי"ל, דזהו הענין 'סוד ה' ליראיו ולחושבי שמו' – אע"פ שעוסקים ומדברים בענייני עוה"ז מ"מ מחשבתם קשורה ודבוקה בהש"ת כל הימים וכל דבריהם בקדושה, וכמו שידענו זה מדברי איש האלקי הבעש"ט זי"ע שדיבר עם תלמידיו סיפורי מעשיות מענייני העולם והמה דברים גבוהים העומדים ברומו של עולם. ועיי"ש בהמשך דבריו.

בשיחת קודש של הרה"ק הרמ"מ מליובאוויטש זי"ע עם הרה"ק אי"ה מקאפישיניץ זי"ע ביום ג' מנ"א תשי"ח, אמר לו הרבי מליובאוויטש שמצאנו בפירוש רש"י עה"פ 'בין פארן ובין תופל ולבן וגו' ודי זהב' שבפרשת השבוע – דלכאורה: "חזרנו על כל המקרא ולא מצינו מקום ששמו תופל וכו'" – ש"הוכיח על

הדברים כו' על העגל שעשו בשביל רוב זהב 'די זהב' שהיה להם, שנאמר וכסף הרביתי להם וזהב עשו לבעל".

והמשיך הרבי שרואים כאן דבר פלא: אע"פ ש"רוב זהב שהיה להם" גרם לחטא הכי חמור, חטא העגל, שעל ידו 'חזרה זוהמתן', לאחר שפסקה במתן תורה, מ"מ, הניח להם משה ליהנות מהזהב כל משך הארבעים שנה, ולא הוכיח על זה עד סוף שנת הארבעים! וכל כך למה? כיון שיהודים צריכים עשירות! וכאמור, בודאי יעזור השי"ת שיצליחו לעמוד בנסיון העשירות, ומקרא מלא דיבר הכתוב 'לבלתי ידח ממנו נדח', שקאי על כל אחד ואחד מישראל, גם על העשירים.

מעשה ברבי שמואל מסלנט רבה של ירושלים זצ"ל: שנכנסו אליו מטובי העיר, ושטחו לפניו הצעתם: רבים המטיילים בשבת מחוץ לחומת העיר העתיקה, שאין שם עירוב ונכשלים באיסור "הוצאה" בשבת, יגזור נא רבי ובית דינו שאסור לטייל מחוץ לעיר והכל ישמעו וייראו!

השיב להם רבי שמואל ואמר: חושש אני למיעוט שלא ישמעו בקולי ואיני גוזר, מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים. נחרדו המבקשים: רבנו, מי יזיד חלילה לעבור על האיסור? והלא דבריו נשמעין על הכל! "אמנם כן" ענה רבי שמואל בנחת, דברי ב"ה נשמעים תמיד, ברם, יודעים אתם למה? מפני שמעולם לא גזרתי גזירה על הציבור אלא אם הייתי בטוח שכל הציבור יקבלוה בלב מלא רצון ובנפש חפצה. א"כ, נענו המבקשים, יגזור נא והכל שומעים ומצייתים לקולו! "נס כזה" חזר ואמר רבי שמואל – שיהיו כולם נשמעים לקולי - "אל כל ישראל" לא קרה אלא למשה רבינו, רבם של ישראל, אבל אנחנו – מה?...

במדרש תנחומא: אמרו ישראל אתמול אמרת 'לא איש דברים אנכי' - ועכשיו אתה מדבר כ"כ עיי"ש. ובמדרש רבה: למה הדבר דומה לאדם שהיה מוכר ארגמן והיה מכריז הרי ארגמן הציץ המלך ושמע קולו. וקרא אותו, וא"ל מה אתה מוכר, א"ל לא כלום. א"ל אני שומע את קולך שהיית אומר הרי ארגמן ואתה אומר לא כלום. א"ל מרי – אמת ארגמן הוא אולם אצלך אינו כלום. כך משה, לפני הקב"ה אמר 'לא איש דברים אנכי', אבל אצל ישראל – 'אלה הדברים' עב"ל.

אמר – 'אל כל ישראל' – שרבים צריכים לו וממילא מותר.

[א"ה: והדברים תמוהים קצת, דאילו אהרן הכהן נסתלק בר"ח מנחם אב ומשה רבינו הואיל משה – בר"ח שבט וכעת ראיתי שכבר העירו על כך המפרשים].

"הדברים אשר דבר משה" אומר הרבי ר' בונם מפרשיסחא זי"ע: - שייכים "אל כל ישראל", לכל אחד לפי מדתו וגדולתו, הבנתו והשגתו, כל חד לפום שיעורא דיליה.

אברך אחד בא להרה"ק ה"תפארת שמואל" מאלכסנדר זי"ע בתחילת נשיאותו, אחר הסתלקות הרה"ק ה"שמח ישראל" זי"ע, ובעת נטילת שלום עלה במחשבתו כי בביאתו להרה"ק ה"שמח ישראל" זי"ע כאשר הביט בצורתו הק' הרה"ק בתשובה, והלואי ויזכה כן גם עתה. בש"ק פתח ה"תפארת שמואל" לומר תורה בפר' השבוע ואמר: 'אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל' וגו' ופירש רש"י שהן דברי תוכחה. וקשה וכי צריך משרע"ה לומר דברי תוכחה, הלא מי לא ישוב לה' אחר שהביט בצורתו הק' של רבי כזה, אור פני משה, אולם משרע"ה הביט עד סוף כל הדורות, ופעל זאת לדורות הבאים אשר אפילו אם לא ישובו בהביטם בפני רבם מ"מ ידבר אליהם דברי כיבושין ותוכחות שעכ"פ ישובו על ידי דיבוריו. וזהו 'ואלה הדברים אשר דבר משה' – כי כל מנהיג הדור נקרא משה על דרך משה שפיר קאמרת, 'אל כל ישראל', עד סוף כל הדורות.

ב"תולדות אהרן" כתב: כי משנה תורה שהוא הספר החמישי שבתורה הוא כנגד ה' אחרונה משם הוי"ה הנמצא עמנו בגלות [זהו"ק ח"ב ט:], לכן רמזה התורה בתחילת זה הספר את העצה שבה נוכל להמשיך הגאולה, שהיא שמירת שבת, כמאמר חז"ל שבזכות שמירת שבת יהיו ישראל נגאלין, זהו שאמר הכתוב 'אלה הדברים' – רמז על הל"ט מלאכות האסורות בשבת כנ"ל, 'אשר דיבר משה אל כל ישראל' – היינו כשישמרו כל ישראל את השבת יזכו לקרב את ביאת משיח צדקנו.

כותב הרה"ק ה"דברי ישראל" ממוז'יץ זי"ע [בהקדמה לספרו]: לפענ"ד י"ל עוד לאידך גיסא, דהנה כתיב 'אל תוכח לץ' וכו', וגם כתיב 'באזני כסיל אל תדבר כי יבוז לשכל מליך'. והנה ידוע כסיל ולץ זה פרעה ומצרים עי"ש במד'. ולכך שם כשא"ל הקב"ה 'לכה ואשלחך אל פרעה' וגו', השיב 'לא איש דברים אנכי' לדבר אל כסילים ולצים כנ"ל. אבל כאן אצל ישראל מאמינים בני מאמינים 'אלה הדברים אשר דבר משה' והבן.

במדרש: עד שלא זכה לתורה כתוב בו: 'לא איש דברים אנכי', וכיון שזכה לתורה נתרפא לשונו והתחיל מדבר דברים. מנין, שנאמר 'אלה הדברים אשר דבר משה'. אומר הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: שבתחילה היה מש"ר ערל שפתיים, וכמו שאי' בשם תוס' הרא"ש, הטעם לכך, כדי שמש"ר לא יוסיף על דברי ה', בעת שירצה שבני ישראל יקבלו את דברי ה', וכמו העורכי דינים שמוסיפים על הדברים שנאמרו להם, ולכן עשה הקב"ה את משה ערל שפתיים בעת מתן תורה, כדי שלא יוסיף על דברי השי"ת, שימסרם בדיוק כפי שנאמר מפי הגבורה. אבל לאחר כך שכבר למד ולימד את כל התורה וחזר עליה, אז כבר יכל לדבר – 'אלה הדברים אשר דבר משה'.

הקשה הרה"ק המוהר"י מבעלזא זי"ע: דהפסוק הולך ומונה את כל החטאים אשר חטאו ישראל, אבל מדוע הם אינם כסדר המאורעות, כגון "די זהב" דקאי על חטא העגל היה מהעבירות הראשונות? ותיירץ בדרך צחות: שאם היה כתוב כפי הסדר, היו כאלה שהיו טועים שבא להורות שאם מתחילין בעבירה מוכרחים כבר להמשיך לחטוא, כי עבירה גוררת עבירה, ולכן נכתבו שלא כסדרן להורות שיכולים להפסיק ...

הרבי ר' יונתן זצ"ל שואל: למה כתב כאן 'כל ישראל' ולא כתיב 'בני ישראל' או 'אל ישראל'? ותיירץ, דאיתא בגמרא בשעה שאמר משה רבינו משנה תורה היה ג' ימים אחרי מיתת אהרן. ופריך הגמרא והא הוי אבל ואבל אסור בתלמוד תורה, ומשני בגמ' דאי רבים צריכים לו מותר בד"ת.

והשתא אתי שפיר, 'אלה הדברים אשר דבר משה' – וקשה והא הוי אבל ואסור לעסוק בדברי תורה, לזה

בשם ההפלא"ה: דרך בעבר הירדן – כשכרתו הברית בערבות מואב נהיה כל ישראל יחד, וזהו: "אל כל ישראל" וזה היה בעבר הירדן.

ברש"י ז"ל: לפי שהן דברי תוכחות וכו' לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל. מספרים שהרה"ק מבארדיטשוב זי"ע: נכנס יום אחד לביהכ"נ, וראה מגיד אחד עומד על הבימה ודורש, כדרכם של מגידים הוכיח את בני עדתו ומנה את כל העבירות שבין אדם למקום שהם עוברים עליהם. כשסיים דרשתו, ניגש אליו הרה"ק ר' לוי יצחק ואמר לו: עכשיו שהשמעת דברי מוסר באזני הקהל והוכחתם כראוי על עוונותיהם כלפי אביהם שבשמים, הגיעה השעה למנות הצער והיסורים שהיהודים סובלים בעוה"ז, ולזעוק לשמים שיתעוררו רחמי שמים עליהם.

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע אומר: דברי משה אלה נאמרו לדור החדש, דור באי הארץ, דור זה לא היה בו מגוף החטא, אלא זכר ורמז החטאים הקודמים, לפי שלא תוקנו עדיין כל החטאים, לכן הזכירם משה רק ברמז.

בשם הרה"ק רבי אלימלך מגרודז'נסק זי"ע אמרו: שלכאורה קשה, הרי אחר כך כן פרט משה את החטאים האלה שאמר 'ותקרבון אלי כולכם וגו' וארא והנה חטאתם לה' אלקיכם ותאמרו נשלחה אנשים וגו', וכן בשאר החטאים הזכירם על פרטיהם? אלא כל זמן שלא שבו ישראל בתשובה לא רצה להזכירם, מפני הקטרוג, אבל אחר כך, משהביאם לידי תשובה, והרי כשעושים תשובה מאהבה דדונות נעשות כזכיות, חזר ומנה את כל החטאים כדי שייחשבו להם כזכיות.

ה"שפת אמת" ליקוטים מביא שבספר "גור אריה" מקשה על שהזכיר ברמז, הלא אחר כך הוכיח אותם בפרט על כל חטא, אבל נראה כי זה הפסוק 'אלה הדברים' מאמר התורה בעצמו, והתורה חסה על כבודן של ישראל, אבל אחר כך כ' בתורה הלשון שדיבר עמהם משרע"ה והוא בודאי הוכיח אותם בפרטות.

הגה"ח ר' גד'ל אייזנר זצ"ל היה אומר בשם הרבי ה"בית ישראל" זי"ע ששאל: כבר תמיהו המפרשים, הרי להלן הולך משה ומפרט בהרחבה רבה את כל פרשיות התלונות והמריבות של בני ישראל? אלא, כי

תחילה רצה משרע"ה לבדוק האם אוהבים הם את התוכחה, ולכן הוכיחם תחילה ברמז, לכן משנוכח לדעת שאכן מעונינים הם במוסר, חזר ופירש להם בצורה מפורטת.

מסופר על הרה"ק הר"י"צ מליובאוויטש זי"ע שהגיע לבית הרפואה, נאלץ הרופא להזריק לו זריקה. הוא עקב בדריכות אחר ההכנות של הרופא והאחות, ניקו ידיהם בחומר מיוחד, לקחו את המחט מאריזה סטרילית, וניקו את המקום באלכוהול שלא יחדרו חלילה חיידקים לגופו.

בתגובה אמר הרבי למזכירו שניתן ללמוד מזה מוסר השכל חשוב מאד: לפני ש"דוקרים" מישהו אחר – שמוכיחים אותו על מעשה לא טוב שעשה, צריך שהתוכחה תהיה "סטרילית" וללא נגיעות אישיות, שאם לא כן עלולים דברי התוכחה להזיק יותר מאשר להועיל ...

הגה"צ רמ"ד וייסמנדל זצ"ל אמר דבר נפלא: ספר דברים מלא בדברי מוסר ותוכחה, אולם כאשר ישמעו בני ישראל לדברי ה' אזי תתהפכנה הקללות לברכות. והדבר נרמז באופן פלאי: שכן כאשר תמנה מהאות ב"ת שבתיתבת דברים תרי"ג אותיות – תגיע לאות רי"ש, ואם תספור משם עוד תרי"ג אותיות – תגיע לאות כ"ף, ואם תמנה משם עוד תרי"ג אותיות אזי תגיע לאות ה"א, וביחד עולה תבת "ברכה", כי על ידי קיום תרי"ג המצוות יתהפכו כל הכתובים מקללה לברכה. ודפח"ח.

הרה"ק ה"דברי יואל" מסאטמר זי"ע היה מפרש: כי מה תוכחה הוא בדברי הכתוב, אלא מה שאמר 'אלה הדברים', אלה פוסל את הראשונים, זה הוא דברי תוכחה, לפי שיהודי תמיד צריך להיות פוסל את הראשונות, שיהיה ברור אצלו כי כל מעשיו אשר עשה עד היום לא היו בתכלית השלימות, ולא שידמה בנפשו כי יפה עשה ויפה פעל, אלא מאי דהוה הוה, ומהיום והלאה יקווה לתקן את מעשיו.

'במדבר בערבה מול סוף' – אומר הרה"ק מראדוויץ זי"ע: לפעמים עולה בדעתו של אדם לומר דבר אשר נראה לו כי ערב הוא, - 'במדבר בערבה', אבל צריך – 'מול סוף' – לשום מול עיניו הסוף ולהתבונן מה יצא לו

מדיבור זה.

אומר הרה"ק ה"שם משמואל" זי"ע: ויש לבאר, על פי מה שהסבירו ענין המרגלים, לפי שהיו אנשי שם וגם דורם נקרא דור דעה – לכן היה נראה להם מעין פחיתות וירידה מן המדרגות הנעלות ללכת לארץ ישראל ולהתעסק בדברים גשמיים, ובחרו לשבת במדבר על התורה ועל העבודה כשהם מוקפים עניי כבוד, בעולם של אצילות רוחנית. ואף שכוונתם היתה טובה, אבל אין זו הדרך שחלק ה' לבני אדם. ואין זה רצון ה' האמיתי, אבל במן היתה תלונתם ההפך הגמור: הם לא רצו במן שהוא לחם שמים, לחם רוחני, אלא השתוקקו ורצו בלחם גשמי ומזון טבעי. וזה: 'בין פארן ובין תפל', בין בזו ובין בזו, היה המקור של תלונותיהם להמרות פי ה'.

הרה"ק ה"נועם מגדים" זי"ע אומר: יש לרמז, כי איש ישראל חייב להשתדל להשיג את מעלת ההשתוות, כך שלא יהיה שום הבדל בעיניו, בין 'פארן' – אם ישבחוהו ויפארוהו, או ובין 'תופל' – אם יבזוהו ויטפלו עליו עלילה בכדי לגנותו.

ברש"י ז"ל: 'וחצרות' – במחלוקתו של קרח, 'ודי זהב' – הוכיח על העגל.

שואל הרבי ר' העשיל זצ"ל ב"חנוכת התורה": והרי מעשה העגל קודם למחלוקתו של קרח, ולמה הקדים משה בתוכחתו מחלוקתו של קרח לפני מעשה העגל? ההסבר הוא כך: רש"י בפרשת יתרו עה"פ 'אנכי ה' אלקיך' – כותב: ולמה אמר בלשון יחיד ה' אלקיך? ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריה במעשה העגל. וזה שאמר: 'למה ה' יחרה אפך בעמך', לא להם צוית לא יהיה לכם אלהים אחרים אלא לי לבדי. אם כן לא היה מקום למשה להוכיחם על מעשה העגל.

אבל ע"י מחלוקתו של קרח, שטען 'למה תתנשאו על קהל ה' – שכולם שמעו מפי הגבורה 'אנכי ה' אלקיך', אז שוב התעורר עוון העגל, ולכן הוכיח מקודם על מחלוקתו של קרח שכן ע"י מחלוקת זו וטענתו של קרח היה מקום להוכיחם גם על חטא העגל. ודפח"ח.

עוד הסבר אי' בספרים: כל זמן שלא היתה מחלוקת ביניהם לא היתה מידת הדין מקטרגת על מעשה העגל, כמאמרם ז"ל [תנחומא צו]: אמר ר' אלעזר הקפר גדול השלום, שנאמר 'חיבור עצבים אפרים הנח לו'. אפילו כולו פלח לע"ז ויש שלום ביניהם, דינא לא

איתא ב"רב ייבי" עה"כ 'בערבה מול סוף' – כי באמת צריך האדם לעשות כל מעשיו לשם שמים, ואף בעניי עולם הזה כאכילה ושתיה שהם עניינים גשמיים, שמוכרח לעשותן לצורך קיום חייו, צריך לחשוב בדעתו שעושה כל זאת אך ורק למען התכלית הטובה שיצא ממזה, שע"י כן יהיה לו כח לעבוד את השי"ת בתורה ותפילה.

וזה פירוש הפסוק 'בערבה' – מלשון מתיקות ועריבות, היינו בשעה שהאדם עוסק באחד מענייני הנאות עולם הזה הערבים לגוף, צריך להיות זהיר לפנות דעתו ומחשבתו בעת עוסקו בהם, 'מול סוף' – היינו אל התכלית והסוף הטוב שיצא ממנו, שיהיה לו מזה כח לעבודת השי"ת.

אומר הרה"ק רבי ישראל מרוזין זי"ע: כשמבקשים לדבר תוכחה אל "כל ישראל", אל המוני העם, אי אפשר להגיד להם דברי תוכחה עם דברי תורה ומוסר מופשטים, תוכחה זו לא תיכנס ללבם. צריכים לעטוף הדברים בלבוש מתאים, ע"י סיפורים ומעשיות, דברי משל ומליצה. כשבא משה להטיף מוסר אל "כל ישראל" – גם אל המונים, הלביש את הדברים במשלים, במדבר בערבה מול סוף וגו'.

בשם הגאון מפקש זצ"ל: דהנה כתיב 'וישמע ישורון ויבעט', וזה אפשר אולי להבין קצת, אבל לבעוט ח"ו בהקב"ה כשנמצאים ברעב ובחוסר כל – 'במדבר' – זה כבר גרוע ביותר!

הרה"ק ה"דברי שמואל" זי"ע מסלונים מפרש: 'במדבר בערבה' – היינו שכל העניינים הערבים לו, כל העניינים שהגוף משתוקק להם, יפקירם כמדבר, 'מול סוף' וכו', 'ולבן וחצרות ודי זהב' – שישים נגד עיניו רק את התענוגים הנצחיים והסופיים ובהם ישביע כל מהותו, וילבין את עצמו בתשובה, ויזכור שעומד תמיד בחצר בית המלך, ויקבל על עצמו מדת ההסתפקות בעניי עוה"ז, שכמה זהב שיש לו יהיה מספיק ודי עבורו.

"בין פארן ובין תפל" – ברש"י: על שעשו במדבר פארן, על ידי המרגלים, תפל ולבן – שתפלו על המן שהוא לבן.

שליט עליהו.

ולכן כל זמן שהיה שלום ביניהם, לא היה מזכר מעשה העגל, ורק לאחר שהתחילו במחלוקת נתעורר חטא העגל.

הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע אומר: ר"ל שהצדיק הזה הוא כחצר לפני הבית שכל בני החצר נותנים ערובם אצלו, כך כל ישראל נשענים ונסמכים עליו להתפלל עליהם להשפיע ולהמשיך להם כל הצורך לכל אחד ואחד.

בשם הרבי ר' העניך מאלכסנדר זי"ע בדרך צחות: כי "חצרות" האדמורי"ם היו תמיד מקור וסיבה למחלוקת בין "חצר" ל"חצר", וקרח ועדתו התאוות תאוה לעשות "חצר" משלהם...

בשם ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: מדוע נקראת מחלוקתו של קרח "וחצרות"?

ונראה עפ"י הגמ', בשעה שתיקן שלמה המלך עירובין ונטילת ידים יצאה בת קול ואמרה בני אם חכם לבך ישמח לבי וגו'. וענין החכמה התלויה בעירובין הוא, ששלמה המלך הראה בזה, כי יש כח באומה הישראלית להתאחד ולהתאגד ע"י כזית פת מכל אחד שיהיו נחשבים כולם כאיש אחד, ומדת האחדות יכולה להתקיים רק בישראל.

והנה במחלוקת קרח שעשה מחלוקת וסתר את בנין האחדות בבית ישראל, וביטל תוכן כוונת העירוב לאחד את עם ישראל, ובלי עירוב נשארות "חצירות" כמו "בתי החצרים אשר אין להם חומה", ולכן נקראת מחלוקתו של קרח "חצרות". ודפח"ח.

בשם הרה"ק רבי משה מקוברין זי"ע אמרו לפרש את כל הפסוק בדרך מוסר: 'מול סוף' – האדם צריך לדעת שהוא תמיד, מול סוף, נגד האין סוף ב"ה. 'בין פארן' – בין שהוא במדריגות העליונות בחינת התפארות ["ישראל אשר בך אתפאר"], 'בין תפל' – בין שהוא תפל בלי טעם ובלי ריח. 'ולבן' – כשנדמה לו שהכל נהיר ובהיר לו, 'וחצרות' – ובין שהוא רואה עצמו עומד עדיין בחצר, שלא פסע עדיין פסיעה לפנים הטורקלין, - צריך להיות בבחינת 'שויתי ה' לנגדי תמיד'. 'ודי זהב' – תמיד תהיה בו מידת ההסתפקות, שלא יהיה להוט אחרי תאוות הממון ומותרות החיים.

פעם אחת ביקשו האברכים שהיו גרים בעיר אלכסנדר – מהרה"ק ה"ישמח ישראל" זי"ע, שגם להם יאמר חסידות. ואמר להם: שפעם אחת היה מעשה שנועדו יחד בלובלין כל החבריא קדישא, וגם הרבה אברכים באכסניא אחת, ופתח הרה"ק רבי מרדכי מסטאשוב זי"ע במוסר גדול אל כל העולם, והיה מתחיל את הפסוק: 'בערבה מול סוף בין פארן ותפל וחצירות', וכן אמר: שהם סוברים שהם לובשים לבנים [וויסע יופעצעס] המה בפנים הקדושה, אבל באמת אינו כן, שהם עדיין "בחצר", וזהו "ולבן וחצירות" וד"ל. והיה רוצה להמשיך ולפרש להלן, ולומר מוסר על "ודי זהב", ואחז אותו מחותנו הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע, ולא הניח לו לומר יותר. ואמר לו כך: מחותני, מה רוצה מהם – "ודי זהב" שדי הזהב והמעוה שהם מוציאים עד שבאים לפה ללובלין.

וכך אמר להם ה"ישמח ישראל": בשלמא כל העולם מוציאים מעוה על זה לבוא לאלכסנדר הוא "די", אבל אתם [שגרים פה] בלא טרחות הדרך ובלא מעוה על הוצאות הנסיעה, הדרא קושיא של הרה"ק רבי מרדכי זי"ע לדוכתא...

אמר הרה"ק רבי מרדכי דוב מהורנסטייפל זי"ע: מי שנדמה לו שהולך בחצרות ה' – משוטט בעולמות העליונים, הרי העצה להכירו היא ב'די זהב' – על פי ממונו, כמ"ש חז"ל בשלושה דברים אדם ניכר בכוסו בכיסו ובכעסו.

כתב רבינו הגר"א זצ"ל: דע כי יש חמשה ערב רב: א. בעלי מחלוקת ובעלי לשון הרע. ב. הרודפים אחר תאוות כמו זנות וכדומה. ג. הרמאים שמראה עצמו כצדיק ואין לבו שלם. ד. הרודפים אחר הכבוד, ובונים חרבות למו לעשות להם שם. ה. הרודפים אחר הממון. וחושב כאן כל החמש כתות. דהיינו 'פארן' – הם בעלי מחלוקת ובעלי לשון הרע, כי משם נשתלחו המרגלים שדיברו לשה"ר, 'ותופל' – הם הם הרודפים אחר התאוות שהם התיפלות. 'ולבן' – הם הרמאים, המראים עצמם לבן מבחוץ. 'וחצרות' – הם הרודפים אחר כבוד ובונים חצרות וחרבות. 'ודי זהב' – הם הרודפים אחר הממון. ואמר פארן תחילה, כי המחלוקת נגד כולם, והם נקראים עמלקים, ואין בן דוד בא עד שיעברו מן העולם, ועליהם נאמר 'תמחה את זכר עמלק' כמבואר בזוהר.

ברש"י ז"ל: "...כך אמר משה לפני הקב"ה בשביל כסף וזהב שהשפעת להם לישראל עד שיאמרו די וכו', עיי"ש.

שואל הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: והלא אי' מי שיש לו מנה רוצה מאתים, ואין אדם מת וחצי תאותו בידו? ותיירץ, שאיתא בגמ' עה"פ 'וישאלום': א"ר אמי מלמד שהשאלים בעל כרחם וכו' בעל כרחם דישראל משום משאוי.

היינו, שלא רצו לקחת משום שידעו שיסבלו מזה, ולכן במקום אחר באמת אין אדם מת וכו', אבל כאן הם לא רצו בכלל בזה ואמרו די.

הגה"ק רבי אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד תירץ על שאלה זו: שכל התאווה לזהב נהיית כתוצאה מחטא הנחש שהשפיע זוהמא, אבל בקבלת התורה איתא שפסקה זוהמתו, ורק בחטא העגל חזרה בחזרה, ולכן קודם חטא העגל יכלו להימנע ולומר די.

אחד עשר יום מחורב: (א ב)

ה"כלי יקר" כותב בספרו "עיר גבורים": רמז יש כאן לי"א יום שמתאבלים על חורבן ביהמ"ק, תשעה ימים של חודש אב, י"ז בתמוז, ועשרה בטבת. רמז הכתוב: כי "אחד עשר יום" – אנו אבלים – "מחורב" – על חורבן ביהמ"ק.

להגאון רבי עקיבא איגר זצ"ל היה סבא שאף הוא נקרא רבי עקיבא איגר והיה תלמיד חכם גדול ועצום. אותו רעק"א [הראשון] התגורר בעיר פרשבורג [שלאחר זמן כיהן בה כינוי "חתם סופר" זצ"ל כרב] ובזמנו כיהן כרבה של פרשבורג יהודי גאון בשם רבי משה חריף זצ"ל. ה"חתם סופר" משבח אותו הרבה בתשובותיו.

כרב העיר, היה רבי משה חריף דורש בשבת הגדול ובשבת תשובה. חלפו שנים ורבי משה נדדקן ונחלש מאד, ובני הקהילה שאלוהו האם הוא מסכים שיביאו מורה הוראה חדש לעיר, שיוכל לענות על שאלות ולפסוק הלכות. רבי משה הסכים, ומינו את רעק"א [הראשון] שהיה אז אברך לתפקיד דיין ומו"צ בעיר. הכל היה מצוין, אבל אירע פעם שבשבת הגדול שבת שבה הרב דורש – הרב הזקן לא אמר את הדרשה, והקהילה כבדה את רעק"א הדיין לומר את הדרשה במקומו.

הדבר כאב מאד לרבי משה, סוף כל סוף הוא רב העיר, הוא המרא דאתרא, ואת הדרשות – הוא צריך לומר! רבי משה הסתלק לעולמו בר"ח אלול, בשעת ההלוייה כבדו את הדיין, רעק"א [הראשון] להספידו. הוא נעמד להספיד, ואחרי כמה מילים אמר: "רבתי, אני מוכרח להפסיק לדבר – הנפטר אומר לי שיש לו עלי תביעה גדולה".

דקה אחר כך ניסה להמשיך לדבר ושוב הודיע כי מוכרח להפסיק "לנפטר" כך סיפר – ישנה תביעה עלי שאני ביישתי אותו. כשנשאתי את הדרשה בשבת שבה רב העיר מדבר. והוא הפסיק להספיד.

הלכו לבית החיים וקברו את רבי משה חריף. בשובו מן הלוייה אמר רעק"א שהוא אינו חש בטוב. נשכב במטה, ומצבו הלך והידרדר נעשה יותר ויותר קשה.

אחד עשר יום אחר כך בי"א אלול הוא נפטר. על המצבה של רעק"א הראשון כתבו בני העיר את הפסוק מפרשת דברים: "אחד עשר יום מחורב" אחד עשר יום מחורבן הראשון של העיר שלנו שנפטר הרבי רבי משה חריף הלך לעולמו גם הרב השני. ומהצד השני של המצבה נכתב: "אשריך ר' עקיבא שנתפסת על דברי תורה" ...

ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש דבר משה אל בני ישראל ככל אשר צוה ה' אותו אליהם: (א ג)

ה"פענח רזא" מביא בשם רבי יהודה החסיד שבאן יש רמז לשנים מקרא ואחד תרגום: 'אלה הדברים אשר דבר משה' – הרי אחד. 'ויהי בארבעים שנה וגו' דבר משה אל בני ישראל' – הרי שנים. 'הואיל משה באר את התורה' – הרי תרגום.

במדרש תנחומא: אמרו ישראל למשה, אתמול אמרת לא איש דברים אנכי, ועכשיו אתה מדבר כל כך? שואל ה"כתב סופר" זצ"ל: מדוע עד עתה לא תמהו תמיהה זו, הרי כבר קודם משנה תורה אמר להם משה את כל התורה?

אלא, בני ישראל ידעו שמשרע"ה נביא הוא, ושכינה מדברת מתוך גרונו, ע"כ לא תמהו איך מדבר בשפה ברורה, כי פי ה' דבר. אבל במשנה תורה שמשה מפי עצמו אמרן [מגילה לא]: תמהו ישראל איך מדבר

ימות מחר, נמצא שאני תמיד יום אחד לפני המיתה...

מספרים גם: שקודם פטירתו של רבי ישראל מסלנט זצ"ל, קרא להרבה אנשים מבני קהילתו והוא נפרד מהם. בין הבאים היה גם אחד שהיה מוחזק לאפיקורס, ואיתו דבר ר' ישראל יותר מכולם, כאשר שאלו אותו מקורביו טעם הדבר, אמר להם: עמכם אני מקצר כי יש לי תקוה להפגש עמכם אחר מאה ועשרים שנה בגן עדן, אבל זה, ספק אם אראנו עוד...

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע סיפר: שהיה חסיד גדול בשם ר' אביגדור'ל שנפטר לפני שנים, והיה בן תורה גדול, וכתב פעם לחבירו, שכשהיה פעם אצל השפ"א זי"ע: שאלו השפ"א האם יודע ללמוד, - כנראה שהשפ"א ראה אותו הכיר מיד מי הוא ומה הוא, ואי לכך שאלו אם יודע ללמוד - וענה לשפ"א: א ביסעל. נענה השפ"א ואמר: "ווער קען דען מעהר ווי א ביסעל"..." [מי כן יודע יותר מקצת]...

בפרשתינו גם כתוב 'בעשתי עשר וגו' הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר'. וברש"י: הואיל, התחיל. שמש"ר אף שהיה במדבר ארבעים שנה, וכל הזמן למד ולימד את התורה, מ"מ לא היה אצלו יותר מגדר התחלה בלבד, וזה"פ 'הואיל משה' - התחיל. וכמו"כ אי' בשם הבעש"ט הק' זי"ע: עה"פ בתהילים: "תורת ה' תמימה", שהתורה עדיין בשלמותה שאף אחד לא נגע בה.

עו"א: ללמדנו בא הכתוב, שאפילו בגיל מאוחר צריך להתחיל מחדש ולא להתייאש.

כותב ה"אזנים לתורה": משמע שהתוכחות במשנה תורה אמר משה להם בציווי מאת ה', והלא אמר להם "ממרים הייתם עם ה'", ומה בין זה ל"שמעו נא המורים" שנענש משה על זה? ולמה ציוה ה' למשה לאמר לבני ישראל בלשון זה?

ויש לומר, שאז היו בני ישראל צמאים למים ומעונים, והיה לו למשה לדבר אתם בלשון רכה, וכך דרשו חז"ל אצל יעקב שענה לרחל "התחת אלקים אנכי", והקב"ה אמר לו: "וכי כך עונים את המעיקות?" - אבל עתה כשכבר היו במקום ישוב ולא חסר להם מאומה, הוכיח אותם כפי הצורך להוכיח אותם.

בשפה ברורה הרי היה כבד פה, ואמר 'לא איש דברים אנכי'. וזה נרמז בפסוק כמין חומר: 'ויהי בארבעים שנה' - כשהתחיל לומר להם משנה תורה מפי עצמו, 'דבר משה אל בני ישראל' - בלשון ברורה, 'ככל אשר צוה אותו ה' אליהם' - כמו בכל השנים שה' ציוה אותו אליהם ודברה השכינה מתוך גרונו.

ברש"י ז"ל: מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה - כדי שלא יהיה מוכיח וחוזר ומוכיחו. ומקשים, הרי אמרו חז"ל 'הוכח תוכיח' אפילו מאה פעמים?

ומתוך ה"דברי שאול": יש שני אופנים בתוכחה: האחד - שמוכיח לחבירו ומפרט לו עוונותיו. והאופן השני, שאינו מזכיר לו עוונותיו אלא מוכיחו בדרך כלל שלא יעשה דברים רעים. וההבדל ביניהם, שאם מפרט עוונותיו - חבירו מתבייש בזה, ובאופן השני אינו בא לידי בושה, ולכן רשאי להוכיחו הרבה פעמים. וזו כוונת הכתוב: 'הוכח תוכיח' - אפילו עד מאה פעמים, אבל - 'ולא תשא עליו חטא', שלא תפרט לו עוונותיו, וכאן הרי פירט להם עוונותיהם, לפיכך לא הוכיחם אלא סמוך למיתה.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע מציין שבמדרש בכל פרשיות ספר דברים פותח "הלכה אדם מישראל", והטעם לכך, דאי' הנפטר מחבירו אל יפטר אלא מתוך דבר הלכה [ברכות לא.], וכל חומש דברים היה סמוך למיתתו של משה, ובו נפרד משרע"ה מישראל, לכך פותחים כל פרשה ב"הלכה", שתהיה הפרידה מתוך דבר הלכה.

המגיד מקלם זצ"ל, היו לו כמה דרשות שהיו שגורות וסדורות על פיו, והיה חוזר על דרשה אחת הרבה פעמים. שאלו אחד על מנת לקנטר: רבי, מדוע חוזר מר על אותה דרשה ועל אותם דברי מוסר כמה וכמה פעמים? ענה לו המגיד מקלם: אף אתה למה אתה חוזר על עוונותיך...

מספרים, שבעל ה"תולדות יעקב יוסף" זי"ע: שאל פעם את ידידו הרה"ק ר' לייב מוכיח זי"ע, הרי חז"ל אמרו שאין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה, ואיך אתה עומד ומוכיח בכל יום את ישראל?

ענה לו ר' לייב: הרי אמרו חז"ל שוב יום אחד לפני מיתתך, היינו בכל יום צריך אדם לעשות תשובה שמא

ברש"י: בשבעים לשון פירשה להם.

כותב ה"כתב סופר" צ"ל: נראה שבא לאפוקי מדעת המינים ואפיקורסים שהתורה לא ניתנה אלא כשיושבים בטח בדד בארץ ישראל או במדבר, אך כאשר אנו מצויים בין אוה"ע יש להשתוות אליהם חלילה, על כן כשנכנסו כלל ישראל במקום ישוב ביאר להם משה התורה בשבעים לשון להורות שבכל אומה ולשון בכל מקומות מושבותיהם צריכים לשמור תורה זו ולא נזוז ממנה לעולם.

אחרי הכתו את סיחון מלך האמורי אשר יושב בחשבון ואת עוג מלך הבשן וגו': (א ד)

אומר ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: קודם שהכה משה את סיחון ועוג לא היה יכול להכניס את הדברים בלבם של ישראל, כי סיחון ועוג היו מקור הקליפות הגדולות: סיחון היה שורש המחשבות הרעות – כנגד תפילין של ראש. ועוג היה שורש המעשים הרעים – כנגד תפילין של יד. לכן נקבעו לדורות השבחים: 'לסיחון מלך האמורי כי לעולם חסדו, לעוג מלך הבשן כי לעולם חסדו' – שהיו המתנגדים והמפריעים לישראל בעבודת הבורא.

מוסיף על זה ה"שפת אמת" זי"ע: ואמנם כך כתוב בתפילין: 'והיה לך לאות על ירך ולזכרון בין עיניך למען תהיה תורת ה' בפיך'. שעל ידי התפילין מחדירים את תורת ה' בלבבות. לכן אחרי הנחת תפילין עם התקשרות והמעשה יכולים לקרוא את שמע. וכמו בפרט כן גם בכלל ישראל, וזה כמו רמז לתפילין דמרי עלמא, כמו שבני ישראל משעבדים לבם ומבטלים כל המחשבות ומעשים רעים עבור רצון הבורא, כן בביכול מבטל כל כחות הסט"א ומעביר כל ההשפעות רק לבני ישראל, וזו מלחמת סיחון ועוג.

ברש"י: 'אשר יושב בחשבון' – אילו לא היה סיחון קשה והיה שרוי בחשבון – היה קשה, שהמדינה קשה, ואילו היתה עיר אחרת וסיחון שרוי בתוכה – היתה קשה, שהמלך קשה, על אחת כמה וכמה שהמלך קשה והמדינה קשה.

ה"שפת אמת ליקוטים" שואל: מאי נפקא מינה בזה הלא לא נלחם עמם במדינה דהרי כתיב 'וילך יצאה וילחם' אם כן מה רבותא דמדינה קשה? וי"ל דאין הפירוש מדינה קשה בדלתות ובריחים רק כמ"ש ז"ל

יש ארץ שמגדלת גבורים ומדינה דחשבון מגדלת גיבורים, לכן אפילו היתה מלאה יתושין אי אפשר לכבשה שיש בהם גבורה מצד הארץ, וסיחון אם היה שרוי בארץ שאין מגדלת גבורים היה גבור מצד עצמו, ומכל שכן שנתוסף לו גבורה מצד המדינה אם כן הוי שפיר רבותא אפילו שהיה המלחמה חוץ למדינה.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע הקשה: למה בהלל הגדול כתוב 'לסיחון מלך האמורי' וגו', ולא כתוב מלחמת מלכי כנען, ובמזמור הקודם כתוב 'לסיחון וכו' ולכל ממלכות כנען'?

ותירץ, כי הכ"ו פסוקים הללו המוזכרים בהלל הגדול הם כנגד כ"ו דורות שהיו קודם מ"ת, ולכן לא נכתב יותר.

עו"א: אפשר כי את התהילים עשה משה רבינו עם בני קרח [כדאמרינן בב"ב], והם עשו את הקפיטל הנ"ל אחר מלחמת סיחון, קודם שנכבשה א"י, וממילא לא יכלו לכתוב קודם שהיה מלחמת מלכי כנען.

בספה"ק "עבודת ישראל" מדקדק, מדוע כתיב 'אשר יושב' בלשון הווה, וכן בהמשך הפרשה.

והרבי ה"לב שמחה" זי"ע מתרץ: עפ"י דברי ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: דמלך חשבון – מתנגד למחשבות, ונגד זה תפילין של ראש, ועוג באדרעי זה כח היד, כוחות הטומאה – קליפות, וכנגדו תפילין של יד. לכן נאמר אשר "יושב" בלשון הווה, שעדיין יושב בחשבון, ועדיין המלחמה נמשכת.

יש בזה רמז למנהיגי ישראל, אם רוצים הם שהציבור יקיים דבריהם, ודברי תוכחתם, ידאגו תחילה לדברים הנוגעים לגוף, לחומר, שעדתם זקוקה להם, ואז יקבלו את דבריהם גם במילי דשמיא, "אחרי הכותו את סיחון" – אחרי שמסר נפשו להצלתם במלחמת סיחון ועוג, בא משה רבינו אליהם בדברי מוסר ותוכחה.

בעבר הירדן בארץ מואב הואיל משה באר את התורה הזאת: (א ה)

ב"מבשר טוב" כתב וז"ל: "שמעתי מפ"ק אדמו"ר צ"ל מרימאנב שהקשה, הלא משרע"ה שנה לנו את משנה התורה בספר דברים הזה, וא"כ היה צריך לומר 'הואיל משה לחזור את התורה הזאת', ומהו הלשון 'באר', וכן מהו 'לאמר'.

ותירץ, כי התורה ניתנה במתנה לכל ישראל, וכל אחד מישראל יכול לחדש בה דבר אם שוקד על דלתותיה תמיד, כמשחז"ל [מגילה יט:]: שהראהו הקב"ה למשה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים ומה שהסופרים עתידין לחדש.

וזהו לשון 'באר', פירוש, כמו שהבאר הנובעת ממעיינות תמיד, וכל מה ששואבין יותר היא נובעת ביותר, כך עשה משרע"ה את התורה הקדושה כמו באר נובע, וכל אחד הלומד בשקידה רבה יוכל לדלות מים חיים ונוזלים הקרים ממעיינותיה.

וזהו 'לאמר': שהלומד בתורה יכול לאמור לאחרים מה שחידש גם הוא, ויהנו כולם מאורו ויתענגו מטובו, עבדה"ק.

ברש"י: בשבעים לשון פירשה להם:

למה היה צורך לפרש את התורה בשבעים לשון? אומר ה"חידושי הרי"ם" ז"ע: לפי שידע הקב"ה שישראל עתידין להיות פזורים בכל העולם ויתבללו בין האומות, ולכן פירש את התורה בשבעים לשון, שבכל לשון ובתוך כל עם וארץ יהיה ניצוץ של התורה.

בגמרא במסכת סוטה [לו:]: מסופר שגבריאל המלאך לימד את יוסף הצדיק ע' לשון וכל לשון שדיבר פרעה היה יודע. וכשדיבר לשה"ק לא ידעה פרעה, ולא הצליח ללומדה, והשביע את יוסף שלא יגלה שאיננו יודע לשה"ק.

בתוס' הרא"ש שם כתב: דמשמע דע' לשון הם מלבד לשה"ק, ואמרינן נמי במס' סוכה דע' פרים שהיו מקריבים בחג כנגד ע' אומות היינו בלא ישראל.

בשו"ת רבי עקיבא איגר [מהדו"ת סי' טו] מביא מס' "ליות חן" עה"ת שחקר אם נטף שעוה על אותיות בס"ת האם הס"ת פסולה, דנחשבים האותיות כמחוקים.

ודן דע"כ לא הוי מחיקה מהא שכתבו על האבנים את דברי התורה ואח"כ סדו אותם בסיד כמאה"כ, ואם כן אפשר להוכיח לנידון של שעוה שנטפה על ס"ת דלא מיקרי מחיקה.

וכתב לדחות, לפי מש"כ המהרש"א בח"א שם בסוטה עלה דההיא דבא גבריאל ולימד את יוסף ע' לשון – שע' לשונות הם מלבד לשה"ק, א"כ צ"ל שכתבו על האבנים ע' לשונות ולא לשה"ק, וכיון דהשמות היו בלע"ז שרי למחקם כדברי הש"ך יור"ד [סי' קעט].

ב"אגרת הטיול" לרבי חיים אחי המהר"ל זצ"ל כתב: אנחנו אומרים על כל הקושיות הנשארות בלי תירוצ' "תיקו". ור"ל: ת שבי י תרץ ק ושיות ו איבעיות. ורמז לדבר, **הואיל** משה באר את התורה הזאת – "**הואיל**" אותיות "**אליהו**", א"ל משה, מי שיש בשמו אותיות "**הואיל**" דהיינו אליהו – הוא יבאר לכם כל ספקות התורה.

הרה"ק ה"מאור ושמש" זי"ע מבאר את הקשר לפסוקים הקודמים, 'אלה הדברים', שהן דברי תוכחות, אפשר להסביר לפי דברי הרבי מלובלין זי"ע: שצריך האדם לשוב בתשובה קודם לימודו, שלא יהא ח"ו בכלל 'ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי'. ואפילו בהרהור תשובה סגי, כפי שאמרו חז"ל: הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק ונמצא רשע מקודשת, שמא הרהר תשובה בלבו. וזה הרמז בסמיכת הכתובים: "אלה הדברים" – דברי תוכחה אלו אמר להחזירם בתשובה, למה? כי "**הואיל** משה באר את התורה הזאת", ולכן רצה להחזירם קודם בתשובה.

מפרש ה"קול יעקב": עפ"י מאחז"ל בעל תשובה אם היה רגיל ללמוד פרק א' – ילמוד ב' פרקים, דף אחד – ילמד שתי דפים. וזאת כי עיקר התשובה היא לימוד התורה. וזה הרמז בפסוק: 'בעבר הירדן' – מי שעבר על ציווי השי"ת וירדו עליו דינים, אזי, 'בארץ מואב' – כשבא לרצות את אביו שבשמים – 'הואיל משה באר' לו את התשובה אשר יעשה – את התורה הזאת 'לאמר' – להרבות בלימוד התורה.

ברש"י: הואיל – התחיל.

מן אד"ש אמר בשם אביו הרבי ה"לב שמחה" זי"ע שדקדק ובי מ' שנה אחר קבלת התורה התחיל, ופי' שיש כאן רמז חריף למאמרם ז"ל בכל יום יהיו בעיניך כחדשים כאילו קבלתם היום מהר סיני וכו', כי כן היה אצל משרע"ה שאחר מ' שנה הואיל התחיל כאילו היום קבלם, אפי' בזקנותו ג"כ כאילו היום קבל, וזה י"ל משנה תורה שמתחיל עוד פעם מחדש, ואפשר עיין הואיל התחיל כי עד עתה דיבר משרע"ה אל הדור הראשון שלא נכנסו לארץ, והיו מצוות הרבה כמצות התלויות בארץ ובביהמ"ק שלא נהגו אצלם למעשה ונמסרו להם לעסוק בהם רק בתורת תלמוד תורה, ורק עתה התחיל לדבר אל הדור השני שנכנסו לארץ

שאצלם עתידות כל אלו המצות להיות נוהגות למעשה, ולימודו עמהם הוא על מנת לעשות ולקיים, ובאופן זה שהוא גדול יותר התחיל משרע"ה ללמד רק עתה.

ילקוט שמעוני: אמר להם כבר אני סמוך למיתה, מי ששמע פסוק אחד או פרשה אחת או פרק אחד ושכח יבוא ואשננו. לכן נאמר "באר".

בספר "דולה ומשקה" מביא מספ': דהנה משה רבינו מת בשבת בז' אדר. נמצא שז' בשבת היה ביום ו', וא' בשבת בשבת, ואם כן לכאורה קשה איך הואיל משה באר – הרי קיי"ל שאין קורין לתינוקות מתחילה מה שלא למדו משום טורח שבת, אבל מה שקראו פעם אחת שונים אותו להם בשבת. לזה אמר להם משה: שהוא אינו בא ללמד דברים חדשים אלא מי ששמע פסוק אחד או פרשה אחת או פרק אחד יבוא ואשננו.

ה' אלקינו דבר אלינו בחרב לאמר רב לכם שבת בהר הזה: (א ו)

פנו וסעו לכם ובאו הר האמרי ואל כל שכניו בערבה בהר ובשפלה ובנגב וגו' עד הנהר הגדול נהר פרת: (א ז)

האלישיך הק' רוצה לפרש את הפסוקים לפי דברי חז"ל: כל הדר בחוץ לארץ דומה כמי שאין לו אלוה, וכדי שייקרא כדן 'ה' אלקינו – דבר אתנו בחרב לאמור: פנו וסעו לכם – בערבה בהר בשפלה ובנגב, כלומר עלו לארץ ישראל.

החיד"א בספרו "ראש דוד" מביא פירוש בשם הרב המובהק רבי יוסף קונקי זלה"ה: דאי' בגמ' שבת [פח]. שבמתן תורה כפה הקב"ה עליהם הר כגיגית, ומכאן מודעא רבא לאורייתא, שיכולים לטעון שקיבלו את התורה בעל כרחם. אמנם מבואר בחידושי הר"ן [שם] וכן בשו"ת הרשב"א, שמזמן שנכנסו לארץ ישראל התבטלה טענה זו, כיון שהארץ ניתנה להם רק בתנאי שישמרו את התורה, כדכתיב 'ויתן להם ארצות גוים וגו' בעבור ישמרו חקיו ותורותיו ינצורו', וכיון שנתרצו בקבלת הארץ, קיבלו על עצמם לקיים את התורה.

לפי זה מפרש את הכתוב: שישאל יכולים לטעון 'ה' אלקינו דבר אלינו בחורב לאמר' – בהר סיני דבר עמנו 'ה' בלשון קשה, וכפה עלינו את התורה, אך ע"ז השיב להם משה: 'רב לכם שבת בהר הזה' – די לכם לשבת בטענה של 'ההר הזה' – שקיבלתם את התורה בכפיית

ההר כגיגית, 'פנו וסעו לכם' וגו' ובואו לארץ ישראל, ושם תתבטל טענה זו שכפה עליהם וכו', כי א"י ניתנת לכם רק בעבור שתשמרו חוקיו.

ה"פני דוד" מפרש: דהנה כתבו המפרשים דע"י שכפה עליהם הקב"ה ההר כגיגית ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, נמשך מזה טובה לישראל, דמענה הוי בקידושין באונס דלא יוכל לשלחה כל ימיו אף בשעה שחטאו. ולכן אמר שהוכיחם משה והזכיר אשמתם במשך היותם במדבר, ובא לנחמם: 'ה' אלקינו דבר אלינו בחורב' – היינו בתוך הר חורב ממש, 'לאמר' – אם אתם מקבלים וכו', וא"כ 'רב לכם שבת בהר הזה' – הרבה גדולה יצא לפניכם משבת בהר הזה, משום דע"י הוי כאונס ולא יוכל לשלחם לעולם.

ה"חתם סופר" זצ"ל מפרש בדרך מוסר: מובא במדרש על הפסוק: 'ויסעו מהר ה' דרך שלשת ימים' – מהלך שלושה ימים הלכו ביום אחד כתינוק הבורח מבית הספר, ובגלל זה שהראו יחס וזלזול לתורה – שברחו מהר ה', ועניני עולם הזה היו יותר ערבים עליהם, השתלשלו הדברים והגיעו לשליחת המרגלים, ועל ידי כך נגזר עליהם שלא יכנסו לארץ, 'במדבר הזה יתמו ושם ימותו', ונקבע אותו הלילה כליל בכיה לדורות, שבו נחרב הבית והלכו לגולה.

וזה שנרמז כאן: 'רב לכם שבת בהר הזה' – זה שהשיבה בהר היתה לכם לסבל ולמשא, 'פנו וסעו לכם ובאו הר האמרי' – באתם לידי גלות עשו, גלות אדום, 'ואל כל שכניו' – וכל שאר הגלויות.

הרה"ק ה"תפארת שלמה" זי"ע כתב לבאר הכתוב עפ"י מה דאיתא בגמ': דרש רבי יהודה בן בתירה דברי תורה אין מקבלים טומאה. והענין בזה, כי ריב"ב היה דר בחו"ל, וחז"ל הרי גזרו טומאה על ארץ העמים שמונים שנה לפני החורבן, ואיך היה לו קיום בחו"ל, אם לא על ידי עסק התורה הקדושה שהיה עוסק בה, לזה דרש דברי תורה אין מקבלים טומאה, היינו שכל העוסק בתורה אינו מקבל טומאת ארץ העמים.

וכח זה בא מקדושת השבת שהיא קביעא וקיימא, ובה שורה השכינה על ישראל גם בגלות, עי"ז הכח בידם להיות התורה עמהם גם בזמן הזה בחו"ל, אלא שנצרך לזה הכנה של לימוד התורה בששת ימי החול, אז זוכים

אחר כך בבוא יום השבת להמשכת הקדושה העליונה כמו בזמן שביהמ"ק היה קיים.

וזו פירוש הכתוב "אלה הדברים וגו' הואיל משה" וגו' רמז להם כי עיקר העצה איך להתחזק בגלות היא בלימוד התורה, והוא אומר "ה' אלקינו דבר אלינו" כלומר הדברי תורה הם אלינו, "בחורב" - אף בזמן החורבן והגלות כאשר אין ביהמ"ק קיים, גם אז יכולים לעסוק בתורה, והכח לזה הוא משבת קודש, לזה אמר "רב לכם שבת", ר"ל קחו לכם את השבת לרב, "מאכט אייך דעם שבת פאר א רבי", "בהר הזה" רמז לתורה שקבלתם בהר הזה, שע"י השבת תישאר עמכם כח התורה גם בזמן הזה בחו"ל.

מביא הרבי ה"לב שמחה זי"ע: ראיתי בספרים 'רב לכם שבת' - כדאי אילו נתן לנו את השבת ולא קרבנו לפני הר סיני דיינו. זהו רב לכם שבת וגו'. וכן אי' בשפ"א - 'שבת' כמו שבת יום מנוחה.

ברש"י: 'עד הנהר הגדול' - מפני שנזכר עם ארץ ישראל קוראו גדול. משל הדיוט אומר עבד מלך מלך וכו'.

כשחזר הרה"ק ה"בית אברהם" מסלונים זי"ע מארץ ישראל, הביא אתו חלה מא"י קטנה, ומחמת הדרך ושהייתו זמן רב על האניה והדרכים נתקשתה החלה והיתה קשה כאבן. בשב"ק צוה ה"בית אברהם" שיצרפו את החלה הקטנה לחלה הגדולה שהעמידו לשולחן ללחם משנה. ובעת השולחן נסתפק ה"בית אברהם" על איזה מהם לברך, אם על החלה הגדולה או על החלה המיוחסת של א"י. וישב שם הצדיק הרב מנאליבוק זצ"ל מחסידי ה"יסוד העבודה", זי"ע, ושאל אותו הרבי כדת מה לעשות, ענה הרב: הלא זה רש"י מפורש בתורה, כי כן על הכתוב "הנהר הגדול נהר פרת" אומר רש"י: הלא קטן הוא אלא משום כבודו של א"י קוראים לו גדול, ע"כ אנו רואים שהחלה הקטנה שמא"י חשובה יותר. ודפח"ח.

ראה נתתי לפניכם את הארץ באו ורשו את הארץ: (א ח)

שואל הגר"א: תחילה אמר 'ראה נתתי לפניכם' - היינו מתנה, ואח"כ 'באו ורשו' - היינו לשון ירושה, והלא מתנה וירושה שונות זו מזו ואין דין זו בדין זו?

אלא, האמת היא שעיקר נתינת הארץ לכלל ישראל היתה מחמת ההבטחה שניתנה לאבות הק', כדכתיב: 'לא בצדקתך וג' ולמען הקים את הדבר אשר נשבע ה' לאבותיך' - הרי שכל זכותם של כלל ישראל בארץ ישראל היא בגדר "ירושה", אלא שלא הובטח לאבות איזה דור יזכה בירושת הארץ, ורק מפני שדור המדבר היה דור דעה, לכן היתה ה"נתינה" - דוקא להם.

שואל ה"דברי מהרי"א": מאחר שכבר נאמר 'לאבותיכם' - מדוע נאמר שוב 'לאברהם ליצחק וליעקב'? וכי לא יודעים אנו מי הם האבות?

ונראה ליישב בהקדם הא דיש להקשות היכן נשבע הקב"ה לאבות שיתן לבניו את ארץ ישראל, הרי הוא לא נשבע אלא הבטיח, וכיצד נאמר כאן בפסוק 'אשר נשבע לאבותיכם'?

ויש ליישב עפ"י דברי הגמרא בנדרים שכל דבר שאמר אדם ג' פעמים נחשב כשבועה. ולפי זה אף שהקב"ה לא נשבע על כך בפירוש, אבל מ"מ הבטיח ג' פעמים, שהבטיח פעם אחת לאברהם, פעם שניה ליצחק, ופעם ג' ליעקב וזה נחשב שבועה.

ובזה מובן שפיר כפל הכתוב כאן, וכך הוא ביאור הקרא: 'ראה נתתי לפניכם את הארץ וגו' אשר נשבע ה' לאבותיכם' - וע"ז קשה היכן נשבע, ולזה ממשיך המקרא: 'לאברהם ליצחק וליעקב' - שהשבועה היא ע"י שהבטיח ג' פעמים, שהבטיח לכל אחד מהאבות בנפרד.

ואמר אלכם בעת ההיא לא אוכל לבדי שאת אתכם: (א ט)

אומר הרה"ק ה"מי השילוח" זי"ע: הפסוק הזה יש בו עמקות גדולה. כשהיו ישראל קרובים ליכנס לארץ ישראל והרגיש משה רבינו, שרצון ה' הוא שיכנסו לארץ על ידי יהושע, רצה משה שישראל יתפללו עליו שאינם רוצים מנהיג אחר. וזה רמז להם: 'לא אוכל לבדי שאת אתכם' - אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים. אמנם, אחר כך התחנן משה עצמו אל ה': 'אעברה נא ואראה את הארץ הטובה'. אך "בעת ההיא" אמר להם לישראל, "לא אוכל לבדי", שיבינו שהוא צריך עתה לתפילתם לה' למענו. והם לא הבינו ואמרו "טוב הדבר" וגו' ועל כן אמר להם משה: "ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים", ואמרו רבותינו זצ"ל

ונבונים לא מצאתי, רמז הוא, שמשה לא מצא מי שיבין כוונתו, שאילו הבינו כוונתו והיו מתפללים לה' אפשר שתפילתם היתה מועילה.

ב"ניצוץ אחד" מביא בשם ה"משך חכמה" זצ"ל ששאל מאי 'לאמר', וכי יש לבני ישראל למי להעביר ולומר את הדברים הקשים הללו?

ומתוך: כי יש לך אדם שטרוד כל היום בצער גידול בנים, ואין לו רגע מנוח לנפשו, ובכל זאת הוא מאחל לבניו שכל אחד מהם יזכה גם הוא לסבול כך. כמאמר העולם 'אזעלכע צרות אויף אלע עקרות'. וכי מי שוטה יותר על צער ענוג כזה. וזה שאמר להם משה 'לאמר, לא אוכל לבדי שאת אתכם', למרות הכל הנני מאחל לכל הנביאים הבאים אחרי, כישעיהו וירמיהו, שאף להם יהיה טירדה כזו כמוני מעם גדול ועצום זה.

ה' אלקיכם הרבה אתכם וגו': (א י)

פירש הרה"ק ה"שפתי צדיק" זי"ע: דהמשיל את בני ישראל ליום, כמו היום מאפיל בלילה ושוב מאיר, כן איש יהודי הוא עכשיו טוב ולפעמים נופל ממדרגתו ח"ו, ולעולם לא יתייאש רק ידע נאמנה שיכול לחזור וישבו בתשובה ויאיר כבראשונה.

במדרש: זה שאמר הכתוב "אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך".

מה ענין הפסוק שבתהילים לכאן?

מובא בשם "אסיפת חכמים": איתא בספרי קדמונים [רגל ישרה אות ס'] שסגולה לעין הרע לומר פסוק זה: 'ואני ברוב חסדך וגו'.

וזה שהביא המדרש פסוק זה על דברי משה שאמר 'ה' אלקיכם הרבה אתכם' וגו' שבהיותם רבים ככוכבי השמים צריכים לסגולה לעין הרע ודפח"ח.

ה' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים ויברך אתכם כאשר דבר לכם: (א יא)

ה"חתם סופר" זצ"ל אומר: אמרו חז"ל שמאלף הנכנסים לתלמוד אחד יוצא להוראה, לכן בירכם שיוסף עליהם אלף פעמים – הרי שיהיו הם חלק האלף מהם – ויצאו כולם להוראה...

סיפר הגאון רבי נתן גשטטנר זצ"ל שכשהיה בערד בשבת יחד עם הרה"ק ה"יחי יוסף" מפאפא זי"ע,

בס"ג הסבו יחד עם הרבי ה"לב שמחה" זי"ע: והרבי ה"לב שמחה" אמר שנפל ברעיונו שהוא כעין הסיפור מאותו חכם שהמציא משחק ה"שח" והגישו דורון למלך, רצה המלך לגמול לו שכרו ושאל מה אתן לך, השיבו הלה לא תתן לי מאומה, כי אם חיטה אחת על משבצת מן ה"שח" וכפול ממנה בשנית וכן הלאה עד גמירא. ובתחילה שחק עליו המלך מפני מה לא ביקש רק מילתא זוטרתא זו, אך כשהחלו למנות החיטים הכיר שמדובר באוצרות לא ימנו. כמו כן ברכת אלף פעמים היינו אלף הכפולות, לכפול המספר עצמו אחר שקדם לו, ב' כפול ב', ד' בד', ט"ז בט"ז וכו' עד אלף הכפולות, והוא מספר שאין ערוך לו. ודפח"ח.

ברש"י: מהו שוב 'ויברך אתכם כאשר דבר לכם' ? אלא אמרו לו, משה, אתה נותן קצבה לברכתינו, כבר הבטיח הקב"ה את אברהם 'אשר אם יוכל איש למנות' וגו'. אמר להם זו משלי היא, אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם.

אומר השלה"ק: מצאתי כתוב בקונטרסי האר"י ז"ל, משה בגימטריא א-ל ש-די, וקל ש-די במילואו, אלף, למד, שין, דלת, יוד, בגימטריא אלף [עם הכולל] וזהו משלי, הרי שבירכם בכל לבו ובכל נפשו בכל מה שנכלל בשמו, כך ראוי לאדם לאהוב את ישראל בכל מהותו.

ה"שפת אמת" זי"ע שואל: ותמוה, מה תועלת בברכת אלף פעמים אם נתברכו שיהיו בלי מספר? – ההסבר הוא, ברכת משה היתה שיהיו לכלי מחזיק ברכה ויוכלו על ידי זה לקבל ברכת אין מספר, כפירוש הכתוב: 'ה' עוז לעמו יתן' – ואין עוז אלא תורה, ועם קבלת התורה נעשו ישראל לכלי מחזיק ברכה, ואז – 'ה' יברך את עמו בשלום'.

בספר "נחלת יהושע" מתוך: כי הבדל יש בין ברכת הקב"ה לברכת בשר ודם, ברכת הקב"ה היא ברכה נצחית, על כן יכול להיות לפעמים שלא תתקיים הברכה באדם זה עצמו רק בבניו או בניו אחריו, כי מכיון שדבר ה' חי וקיים לעד, תוכל הברכה להתקיים גם אצל הדורות הבאים, לא כן ברכת בשר ודם, היות שהוא בעל גבול, גם ברכתו מוגבלת, אשר על כן בשעה שמברך לאדם מוכרחת היא לחול תיכף ומיד עליו דוקא, כיון שאינה יכולה לחול על בניו.

יש צורך לברכה שתישארו 'ככם', ולא יגבה לבכם מחמת הברכה השורה בכל מעשה ידיכם.

איכה אשא לבדי טרחכם משאכם וריבכם: (א יב)

אומר ה"חתם סופר" זצ"ל: עפ"י פשוטו, מבינים את 'איכה אשא לבדי' – בלשון בתמיהה. כיצד אוכל לבדי לשאת את התפקיד הקשה. אולם הפירוש הוא אחר: 'איכה אשא לבדי' – כלומר כיצד הייתה לי זכות גדולה זו, לשאת ולהנהיג לבדי עם רב ונשגב כזה? התשובה, הואיל ואיני סובל את 'טרחכם' – הוראות איסור והיתר. 'ומשאכם' – מתפלל עליכם. 'וריבכם' – דיני ממונות, דכאשר המנהיג עוסק בצרכי ציבור, דבר זה נותן לו עוז ועוצמה. עי"ש בהמשך דבריו.

מבאר הרה"ק ה"אמרי נועם" זי"ע: שמשרע"ה אמר להם לבנ"י מה שתלוי בעסק החורבן והגאולה אנכי לבדי אשא זאת, ועליכם אינו מוטל אלא לתקן את הריב והמחלוקת והשנאת חינם שבכם. וזה אומר: 'טרחכם ומשאכם וריבכם' – שעליכם מוטל הטירח ומשא קודש לתקן את 'ריבכם' – ושנאת חינם, ואז במהרה יבוא הגואל.

ברש"י: ומשאכם – מלמד שהיו אפיקורסין.

מסביר הרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע: כי האפיקורסות היא משא כבד על האדם, וסבל קשה, ואילו למאמין יש משענת חזקה ומוצקה, משא חייו קל יותר, שהכל אצלו מבוסס באמונת אומן, ואילו האפיקורס טעון ספיקות והרהורים המעיקים עליו בלי הפסק.

ברש"י: הקדים משה לצאת אמרו מה ראה בן עמרם לצאת, שמא אינו שפוי בתוך ביתו, איחר לצאת אמרו מה ראה בן עמרם שלא לצאת, מה אתם סוברים יושב ויועץ עליכם עצות רעות.

בפולין היו שני רבנים בפרלמנט הפולני: הרב אהרן לוין מריישא זצ"ל והרב מאיר שפירא מלובלין זצ"ל. על הרב מריישא התלוננו שהוא שקוע יותר מדי בפוליטיקה, ועל הרב שפירא אמרו שאינו מסור לעבודה הפרלמנטרית. אמר ר"מ שפירא: הרי זה מקרא מפורש: 'ויקנאו למשה במחנה לאהרן קדוש ה'.' על משה רבינו התלוננו שהוא שרוי יותר מדי במחנה, הוא

וזוהו ההוספה שבברכת משה לישראל 'אלף פעמים', כי מכיון שהוא בעל גבול הרי יש גבול לברכתו, ובהכרח תחול עליהם עצמן, משא"כ ברכת הקב"ה שהיא בלי גבול אפשר שתבוא על בניהם ולא עליהם, לכן בירכם משה, כי בברכתו ודאי יתברכו הם עצמן בדור ההוא.

כאשר דרש גאון עוזנו רבי עקיבא איגר זצ"ל לכבוד המלך בחודש ניסן בשנת תקצ"ד כשהיה איתן מושבו בק"ק פוזנא הזכיר פסוק זה: 'יוסף ה' עליכם ככם אלף פעמים'. והקשה, למה נתן משה רבינו קצבה לברכותיו במספר אלף פעמים.

ואמר דהמכוון הוא כך: כי אילו אמר 'יוסף ה' אלף פעמים ככם' – אז היה המובן שיהיה ההוספה אלף פעמים ממה שהם עתה, והיינו, שבעת ההיא היו ששים ריבוא, ויהיה הברכה שיהיו אלף פעמים יותר מזה המספר, שהוא אלף פעמים ששים ריבוא, ואז היה סך קצוב למספרם. אבל מכיון שהקדים את מילת 'ככם' למילת 'אלף פעמים', בזה עולה הברכה לסך עצום עד כי חדל לספור, והיינו דהברכה 'יוסף ה' עליכם ככם' היינו שיהיה בכפל כמו שהם עתה, ועולה לק"כ רבוא, ואמר 'אלף פעמים' – שבכל פעם יהיה הכפילות – עד אלף פעמים, דהיינו בפעם הראשון יעלה הכפל לסך ק"כ רבוא, והפעם השני יהיה הכפל של ק"כ רבוא שעולה למספר ר"ס רבוא שעולה לת"פ רבוא, וכה יהיה תמיד לכפול הכמות שמקודם לזה עד אלף פעמים, וכך יעלה החשבון לאין מספר.

שואל ה"פנים יפות": מהו 'זו משלי', וכי מנין למשרע"ה אלף פעמים כנגד כל ישראל?

ומבאר: שהשי"ת אמר למשה שתי פעמים 'ואעשה אותך לגוי גדול' – פעם אחת לאחר חטא העגל, ופעם ב' אחר חטא המרגלים, והרי אחז"ל [סוטה יא.] מדה טובה מרובה ממדת פורענות חמש מאות פעמים, א"כ כל פעם שהתברך שיהיה זרעו יותר מכל ישראל הכוונה פי 500 מכל ישראל, ודיבורו של הקב"ה אפילו על תנאי אינו חוזר [ברכות ז.] וכיוון שהתברך פעמיים יש בידו אלף פעמים מכל ישראל, ואת זה נתן כעת לבני ישראל.

הרבי ה"פני מנחם" זי"ע פירש, כי יש כאן ברכה מיוחדת, שאף שהקב"ה יוסף עליכם ברכות לרוב, עדיין

לאיש המעלה לעשות כדברים האלה – "ויהבך" – אז ישמע לקול דברך ויקבל מוסר.

הגריד"א שליט"א מביא בשם ספר "אזור אליהו" לאחד מתלמידי הרה"ק מקאצק זי"ע, שמביא לרמז בפסוק זה, דהנה אמרו חז"ל: כל שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים, ומה הענין לילך אצל חכם? רק האמת כאשר יהודי נמצא בצרה מצטערת אתו השכינה כמו שאמרו: בשעה שאדם מצטער, שכינה מה לשון אומרת, קלני מראשי קלני מזרועי, אולם הני מילי כשאין האדם חוטא, אבל אם מתלכלך ח"ו בחטא אזי אין הקב"ה נמצא עמו בצוותא חדא רח"ל ואין השכינה מצטערת עמו, וממילא אינו זוכה לישועת ה', לפיכך העצה היעוצה שילך אצל חכם שדבוק בהשי"ת, והוא ישתתף בצרתו ועי"ז יתקיים 'עמו אנכי בצרה', ואז ינצל מן הצרה. ולכן העמיד משרע"ה דיינים אצל ישראל, כי בענוותנותו חשב שהוא אינו דבוק בה' ונמצא שלא יועילו ישראל מאומה כאשר יספרו לפניו צרותיהם, אבל החכמים האחרים בודאי טובים ממנו, ועל ידי שהם ישמעו את הצרות יגרמו להקב"ה להשתתף בצרתו וינצלו.

וי"ל כדבריו אך באופן אחר, כי בודאי ידע מש"ר חשיבותו ושהוא דבוק בהשי"ת, שהרי דיבר עמו פנים בפנים כאשר ידבר איש אל רעהו, רק הכי קאמר, דהנה כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, ומשה רבינו ידע שהכל לטובה וממילא לא היה מבקש על צרת ישראל שיפסק, לפיכך העמיד חכמים אחרים קטנים ממנו והם היו רואים את הצרה במקומה ובשעתה, וע"כ התפללו שינצלו, והיינו דכתיב: 'ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים' וכתב רש"י שלא מצא "נבונים", היינו שהם לא הבינו דבר מתוך דבר, כי משה רבינו חיפש נבונים מלשון תשובה, כי תשובה נקראת "בינה", וכאשר יבואו אל חכם עם איזה צרה יחשוב למה באים אליו, מסתמא יש לו איזה שייכות לזה ויעשה תשובה, ועל ידי התשובה שלו יעלה גם לאותו נצרך ישועה, וזהו הבנת דבר מתוך דבר, אולם משה רבינו לא מצא אנשים כאלו.

הסמ"ג מבאר את הכתוב "וידועים לשבטיכם" – מלשון חביבים. מלשון "כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו". תבחרו לכם דיינים כאלה שיהיו חביבים ומקובלים על העדה.

עסוק בפוליטיקה ושקוע במ"ט שערי העסקנות הציבורית, ואילו "לאהרן" – על אהרן התרעמו שהוא "קדוש ה'" ואת כל עתותיו הוא מבלה בתורה ובתפילה.

הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים לשבטיכם ואשימם בראשיכם: (א יג)

ברש"י: אשמם – חסר יוד, לומר שאשמותיהם של ישראל תלויות בראשי דייניהם וכו'.

שואל הרה"ק ה"ב בת עין" זי"ע: ולכאורה קשה, שהרי בתורה נאמר מפורש 'אשימם' מלא יו"ד, אם כן איך מפרש רש"י אשמם חסר יו"ד?

וכתב לבאר הענין, כי מי שנתמנה על הציבור צריך להיות בענוה ובשפלות, ואז הוא מכונה בשם יו"ד, שהיא האות הקטנה ביותר מכל האותיות, לא כן אם אינו נכנע הרי הוא חסר יו"ד, ועל כן, כל זמן שהוא נוהג בענוה קורין עליו ואשימם בראשיכם מלא יו"ד ואין עליו אשמה, אבל אם אינו נוהג בענוה אזי חסר היו"ד ושפיר קורין עליו ואשמם מלשון אשמה.

והנה על משרע"ה העידה התורה 'והאיש משה ענו מאד', ענו כתיב חסר יו"ד, וכתב ה"ב בת עין" ששמע הטעם בשם הרה"ק מפולנא זי"ע כי משרע"ה לא החזיק עצמו לעניו כלל - כדאי' באור החיים הק' שמשה רבינו היה עניו ושפל באמת, עד כדי כך שלא החזיק את עצמו כמי שיש לו מדת הענוה – על כן כתב בתורה ענ"ו חסר יו"ד.

וזהו מאמר הכתוב 'איכה אשא לבדי' וגו', היינו משרע"ה בענוותנותו אמר כיצד אוכל לבדי שאיני עניו להיות פרנס על הציבור, וזה שאמר **ל ב ד י** נוטריקון **לבד יו"ד**, שחסר ממני אות יו"ד המרמזת על ענין ענוה, ואיך אוכל לשאת טרחכם ומשאכם להיות ממונה על הציבור, 'הבו לכם אנשים חכמים וגו' ואשימם בראשיכם', היינו שיהיה לכם ראשים כאלו שיש בהם האות יו"ד, הם ראויים להיות ראשים עליכם.

אומר השל"ה הק': תעלה את מעלת הדיינים, תרומם אותם ותספר בשבחם, כמו שמפרשים את הפסוק: 'אל תוכח לץ פן ישנאך הוכח לחכם ויאהבך'. – כשאתה רוצה להוכיח אדם אל תעליב אותו, "אל תוכח לץ" – אל תאמר לו בדרך זלזול: לץ אתה, פחות שבפחותים, גרוע שבגרועים, כי אז "ישנאך" – ותוכחתך תהיה לשוא, "הוכח לחכם" – אמור לו, הרי חכם אתה וחרפה

ברש"י ז"ל: א"ל משה בא לפני מעוטף בטליתו ואינו יודע מעשיו וכו'.

פעם בא אחד אל הרבי ר' זושא זי"ע וא"ל הרבי ר"ז שהולך בציצית פסולה, ובדק ומצא כדבריו. ושאלו על זה, מנין ידע? וא"ל, ציצית מכסה על כל העבירות שבאדם, אבל כשאתה באת אלי וראיתי בך דברים לא טובים, הבנתי שהציצית שלך לא כשרה.

וביאר הרבי ר' זושא על הרש"י הנ"ל, וקשה, וכי משה אינו יודע מעשיו אע"פ שהוא מעוטף בטליתו? אלא, אם בא מעוטף בטליתו, לא רואים מעשיו, כי הטלית מכסה עליהם, ולכן א"ל משה "הבו לכם".

שואל הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: שצריך להבין, הרי מש"ר היה מנהיגם של כל ישראל, האם אותו שייך היה לרמאות, ואם אדם בא אליו מעוטף בטליתו – הוא לא היה יודע מי שהוא?

ותירץ בשם הרבי מקאצק זי"ע: דבאמת כשהיו מגיעים לפני משה רבינו הם היו נהיים טובים, ורק אח"כ כשיצאו ממנו מיד הם חזרו לסורם, לכן לא יכל מש"ר לדעת מי הוא ומה הוא, ולכן אמר לראשי השבטים שהם מכירים אותם, כי הם הרי גידלו אותם והם כן יודעים מי שהם.

ומקור הדבר אצל יעקב ועשו, וכי לא היה יודע יצחק להכיר את פרצופו האמיתי של עשו? רק כשעשו בא לפני יצחק עשה תשובה, ולכן לא הכירו, אבל כמו שיצא מאת אביו – חזר להיות אותו עשו הרשע.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע פירש, כמו שסיפר אביו ה"שפת אמת" זצ"ל בשם הרבי מלובלין זצ"ל שאמר על אחד שלא היה טוב [שהיה מסור], שהוא מאיר בכל העולמות, ונתוודע אחר כך שהיה מדליק אז נרות חנוכה ולכן לא ראה עליו כלום, כן הפירוש כאן שמתעטף בטליתו.

ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידעים ואתן אותם ראשים עליכם וגו' (א טו)

ברש"י בשם הספרי: אבל נבונים לא מצאתי.

אומר ה"חוות דעת": נכון – ראייתו רחוקה יותר מזו של חכם, הוא מבין דבר מתוך דבר, הנבונים כיון שראו את היחס למשה, שממררים את חייו, ויתרו על מינויים ועל הכבוד המפוקפק, ולא רצו להיות מנהיגים בישראל, כי חששו שלא יעלה להם מה שעלה למשה.

ה"חתם סופר" זצ"ל אומר: שנראה שיש בזה שבח לישראל, כי נכון הוא זה שמבין דבר מתוך דבר, וחכם זה ששמע מפי רבותיו. ועל רבי אליעזר הגדול נאמר: שלא אמר דבר שלא שמע מפי רבו לעולם. וזהו "כי אתם המעט מכל העמים", שאתם ממעיטים עצמכם ואינכם מחזיקים עצמכם בגדלות לבטוח בעצמכם ולהשען על בינתכם, נבונים כאלו לא מצא.

הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע מפרש: דא"י בספרים שאם לא היו עושים שרי אלפים וכו', היה משרע"ה השופט היחידי של כל ישראל והיה נכנס לארץ ישראל, והנה אם השופטים היו "נבונים" – היו צריכים להתנגד ולא להסכים להיות שופטים, כדי שמשרע"ה יכנס לא"י, וזו הכוונה "ונבונים לא מצאתי".

דבר פלא מצינו ב"סדר הדורות" [ד"א תתק"א] בכותבו אודות הר"י מיגאש זי"ע, וז"ל: "רבי יוסף ב"ר מאיר הלוי מיגאש תלמיד אלפסי, ורבו של הרמב"ם, כתב בראב"ד: שהעידו עליו שאפילו בדורו של משה לא אשתכח כוונתה, בדבורו של משה כתוב 'הבו לכם אנשים חכמים ונבונים וידועים', וכתוב בתריה 'ואקח את ראשי שבטיכם אנשים חכמים וידועים' – ואילו נבונים לא אשתכח. והוא [הר"י מיגאש] חכם ונבון, ועשה פירוש למסכתות רבות, והרמב"ם בהקדמתו לזרעים הפליג במעלתו".

ואצוה את שפטיכם בעת ההיא לאמר שמע בין אחיכם ושפטתם צדק בין איש ובין אחיו ובין גרו: (א טז)

איתא ב"קדושת לוי" לפרש הכתוב: עפי"מ שאמרו בגמ' אשר לעתיד לבוא כשיבוא משיח צדקנו יהיה מורח ודאין, כמו שנאמר והירחו ביראת ה', היינו שלא יצטרך לשמוע דברי הבעלי דינים וטענותיהם, אלא ידע הכל בחוש הריח.

וזה שאמר הכתוב 'ואצוה את שופטיכם בעת ההיא', היינו דוקא 'בעת ההיא' – כאשר אין במדרגה זו להיות מורח ודאין, בא הציווי לאמר 'שמוע בין אחיכם', אבל לעתיד לבוא בביאת משיח צדקנו לא יצטרך לשמוע בין אחיכם, כי ידע הכל מאליו מאחר שיהיה מורח ודאין.

ה"אגרא דכלה" כתב לדקדק מהו 'בעת ההוא', וגם מה 'לאמר', ומפרש שציוה את הדיינים שלא יהיו כעורכי

אשמתו או אי אשמתו, "שמע בין אחיכם" – מהטענות והעובדות יש ללמוד את אמיתות הדברים.

הרה"ק ה"נועם מגדים" זי"ע מדייק על הלשון "כ"קטן" "כ"גדול מדוע נאמר בכ"ף הדמיון, אלא, קטן וגדול היינו עני ועשיר, אבל זה נראה רק בעיני בשר ודם, כי האדם יראה לעיניים, אבל באמת, 'מאן דאיהו זעיר איהו רב ומאן דאיהו רב איהו זעיר'. ואין העני קטן באמת, רק נדמה לקטן. וכן להיפך, העשיר הוא לא גדול כפי שנראה. וזה כקטן כגדול בכף הדמיון, כי בן אדם יכול רק לשער ולדמות.

מפרש ה"חתם סופר" זצ"ל: דפעמים רבות אדם חושש להכריע מפני פחד וחשש, שמא עלול לטעות, ויהיה ליבו נוקף דבר המשפט. לכך אמר "לא תגורו – מפני איש" – כלומר "מהאישיות" שבך, שכן אין לדין אלא מה שענינו רואות, שהרי המשפט לאלקים הוא, ויהא עם השופט לעוזרו במשפט, שלא יטעה ח"ו.

ה"עברא דדשא" מביא את דברי רש"י: שיהא חביבין עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה שאם קדם ובא לפניך לא תסלקנו לאחרונה. ובפשטות הטעם דאסור להקדים הדין של מאה מנה, משום דלגבי העני פרוטה אחת חשובה כמאה פרוטות אצל העשיר, כי זהו הנפש שלו, ועיין במהרש"א בסנהדרין [ח]. בחדא"ג שהאריך בזה, ובדרך צחות י"ל, כי לא הפרטה הוא מה שמפריע לתובע, אלא העיקר הוא היוכח עם השני, והרצון להראות שהוא הצודק, וכיון שרצון התורה הוא לעשות שלום בין אדם לחבירו, ולהפסיק כל המריבות והמדון, לכן צותה התורה 'בקטן כגדול תשמעון' כי לגבי השכנת שלום בין אדם לחבירו דין פרוטה הוא באמת כדין מאה, כי הכל חדא מסכתא הוא.

הרה"ק ה"תפארת שלמה" זי"ע מפרש: ונראה לרמז ע"ד שאמרו במדרש שהלך ירמיהו בשעת גזירות החורבן על קברי האבות להשתטח שם ואמרו לו שילך למשה רבינו ע"ה שהוא המוציא אותם ממצרים והוא יעמוד בפרץ לבקש ולהתחנן על רוע הגזירה. וזה הרמז בדבר זה: 'והדבר אשר יקשה מכם' רצ"ל אשר יקשה מכם ומכחכם – שלא תוכלו עוד לסבול עול הגלות ר"ל, 'תקרבון אלי ושמעתי' – שתבואו אלי ואשמע רצונכם להתפלל בעדכם.

הדיינים, 'נישט מאכען קיין דיל'ס אינטערען טיש' [שלא לעשות עסקאות מתחת לשולחן עם אחד הצדדים], רק 'בעת ההיא לאמר' – שתאמרו משפטיהם – היינו הפסק, רק בעת אשר יתקיים 'שמוע בין אחיכם' דהיינו שתי בעלי הדין עומדים לפניך.

אומר הרה"ק ה"אמרי חיים" מו"ז'ניץ זי"ע: זה צויו מיוחד לומר תמיד שמע ישראל, שזו סגולה לאמונה.

בספרי: גרו זה חותנו [שגר עם בתו].

אומר הגר"ח קנייבסקי זצ"ל: על פי דאיתא בט"ז יו"ד בשם הגאונים שכן לא יתבע את אביו לדין, שלא יבוא לידי קללת האב אם יתחייב שבועה או חרם דכתיב 'ומקלל אביו ואמו מות יומת'. אלא יקנה את תביעתו לאחר.

והנה, אדם חייב בכבוד חותנו כמו בכבוד אביו, וממילא סלקא דעתך שגם את חמיו אסור להזמין לדין, כדי שלא יבוא לקללו אם יתחייב קמ"ל הכתוב דאותו שרי, כי לא נאמר עליו הפסוק הנ"ל.

שאלו את הרבי ר' יונתן זצ"ל ביום שנכנס למצוות: הרי עד עכשיו, לפני שמלאו לך י"ג שנה, לא היה לך יצר טוב, ורק היצר הרע מצא לו מסילה ללבך הרך, אם כן איך יכלת לו ומה עשית כשבא היצר הרע לפתותך ולהטות את לבך לעבירה? – ענה ואמר: כשבא לפני היצר הרע השבתי לו תשובה ניצחת – הזכרתי לו מאמר חז"ל על הפסוק: 'שמע בין אחיכם ושפטתם צדק', אמרו בגמרא סנהדרין: הרי זו אזהרה לבית דין שלא ישמעו דברי בעל דין קודם שיבוא בעל דין חבירו. ומתוך הלכה פסוקה זו הייתי משתיק את היצר הרע שבקרבי, כי הייתי דורש ממנו להפסיק את פיתויו, שהרי אסור לי לשמוע טענת בעל דין אחד שלא בפני בעל דין חבירו. אם כן חייבים שנינו לחכות עד שיבוא גם היצר טוב לטעון את טענותיו, ואז אדע להחליט עם מי הצדק...

לא תכירו פנים במשפט כקטן כגדול תשמעון לא תגורו מפני איש כי המשפט לאלקים הוא והדבר אשר יקשה מכם תקרבון אלי ושמעתי: (א יז)

אומרים בשם הגה"ק רבי לייבוש חריף זצ"ל שאמר: שהשופט לא ישפוט לפי ארשת פנים, כי על פי שרטוטי הפנים של אחד מבעלי הדין אין להוכיח

אמר הרה"ק רבי מנחם מקאלוב זי"ע: כאשר תעסקו בתורה ויהיה לכם דבר אשר יקשה מכם ולא תדעו את ביאורו הנכון, אזי 'תקרבו אלי ושמעתי' – עליכם לפשפש במעשיכם ולשוב בתשובה אל הקב"ה ולהתקרב אליו, ואז תבינו את דברי התורה.

בספר "בנין דוד" שואל: אמאי כתיב 'מכם' ולא כתיב 'לכם'.

ונראה לי דידוע דמצד ה' ליכא שום מניעה, ואדרבה רוצה ה' שכל אחד יהיה מבין את כל התורה, אך המניעה היא מצד האדם, אי משום שאינו רוצה לעמול, אי משום שיש לו עבירות, וזה הוא הסיבה שלא יכול להבין דברי התורה הקדושה, וזה שאמר 'הדבר אשר יקשה מכם' – המניעה הוא 'מכם'.

הגאון רבי שמואל מסלנט אב"ד ירושלים זצ"ל, פסק לחובה דינו של איש תקיף ועז פנים, הלה נשא את קולו צעק ואיים: רבי, לא אשתוק, אשבור את השמשות בחלונותיכם, ענה לו הרבה בתקיפות: ואתה חושב שאני אשתוק על כך?!

נבהל התקיף מהתשובה וחשב שכוונת הרב למוסרו למלכות, מקורביו של הגר"ש שידעו שאין זה מדרכו, שאלו אותו למה התכוון?

ענה להם בניחותא, אם הוא ישבור את השמשות – אשב בטל ולא אעשה דבר? מיד אזמין זגג שיבוא ויתקן את השמשות השבורות ...

ברש"י: מה שאתה נוטל מזה שלא כדין אתה מזיקני להחזיר לו נמצא שהטית עלי המשפט.

מסביר האלשיך הק': אם בראש השנה גזר השי"ת שיהיו לראובן מאתים זוז ולשמעון מאתים, והיה ביניהם דין ודברים, שראובן תבע שלא כדין מנה משמעון, הרי אם הדיין יהפך הדין ויוציא שלא כדין מנה משמעון ויתנם לראובן, סותר על ידי משפטו את גזרתו יתברך. וכדי לקיים גזירתו, ימציא הקב"ה איזו דרך להוציא המאה מראובן ולהחזירם לשמעון. וזהו 'כי המשפט לאלקים הוא'.

כותב ה"שפת אמת" זי"ע: מובא ב"כתר שם טוב" בשם הרמב"ן, שאם אדם מסופק באיזה דבר, לעשותו או לא, ישתדל לסלק את כל נגיעותיו ופניותיו האישיות, ואז יראה את הדבר באורו הנכון ויתגלה לו רצון ה'. וזה

הביאור: 'הדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי' – לשורשו האמיתי, מבחינת רצון הבורא, כל הנגיעה העצמית, ואז תעמדו על האמת.

משמו של הבעש"ט הק' זי"ע אמרו: "והדבר אשר יקשה", היא הקושיא איך אפשר לשמוע את הבת קול שובו בנים שובבים שיוצאת בכל יום, ואם לא שומעים – לשם מה מכריזה?

דעו כי הסיבה המונעת היא "מכם", קליפת החומר שלכם אוטמת את האזניים, והתרופה שלכם היא: "תקרבו אלי" – תקרבו לבחינת משה, שנאמר בו "של נעליך" – הם מנעולי החומר, ואז תשמעו.

הגאון רבי עקיבא יוסף שלזינגר זצ"ל מביא בשם הג"מ רבי יחיאל שלזינגר זצ"ל שראה אצל מרן ה"חתם סופר" זצ"ל, שכאשר בא אליו שאלה גדולה סגר את עיניו והעמיק בדבקות. ותמה אאמו"ר על המראה הזה. וכשראה החתם סופר כי תמה, ענה ואמר אל תתמה, כי כן כתיב 'והדבר הקשה תקרבו אלי ושמעתי', כלומר [כשיהיה לך דבר קשה] תקריב עצמך להקב"ה, ואז ושמעתי, "כי לא הפלפול עיקר כי אם השכל וידוע אותי". ואם כי הא בלא הא לא סגי, אך 'ראשית חכמה יראת ה'', ואז 'ושמעתי' עכל"ק.

פעם בא חסיד לרבי ה"אמרי אמת" זי"ע ושאל בעצתו, וכאשר לא ענה לו התחיל עוד הפעם לשאול, ואמר הלא עוד לא קבלתי תשובה, אמר לו הרבי: כתיב 'והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי ושמעתי', ולא נאמר כלל כי גם ישיב לו תשובה, משמע מזה, שלפעמים יש ענין מוקשה, שאין צריך אלא לספרו לפני הרבי שישמענהו, ואין צורך כלל לתת מענה, שכן די לו בשמיעה בלבד.

ותקרבו אלי כלכם ותאמרו נשלחה אנשים לפנינו ויחפרו לנו את הארץ וגו': (א כב)

ברש"י: ולהלן הוא אומר 'ותקרבו אלי כל ראשי שבטיכם וזקניכם', אותה קריבה היתה הוגנת, ילדים מכבדים את הזקנים ושלחום לפניהם וזקנים מכבדים את הראשים. אבל כאן 'ותקרבו אלי כלכם' – בערבוביא. ילדים דוחפים את הזקנים וזקנים דוחפין את הראשים.

שואל ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: ולמה רמזו להם כאן

וישבו אתנו דבר ויאמרו טובה הארץ אשר ה' אלקינו נתן לנו: (א כה)

ברש"י: מי הם שאמרו טובתה – יהושע וכלב. אומר ה"חיתם סופר" צ"ל: אין המקרא יוצא מידי פשוטו, ואפשר ליישבו שאמנם המרגלים אמרו כן, אבל כוונתם רעה היתה. אמרו "טובה הארץ" – ולכן מלחמת כיבוש מחכה לנו, כי תושביה לא יוותרו לנו בקלות על הארץ הטובה הזאת וילחמו בחרוף נפש עליה.

אומר הרב אב"ד קוטנא צ"ל: שטענת המרגלים היתה כי ארץ ישראל טובה לרוחניות, אבל לא טובה מבחינה חומרית, "טובה הארץ אשר ה' נתן לנו" – היא טובה רק מבחינת שיש שם אלוקות בשפע ומסוגלת לרוחניות, אבל בשום אופן לא לחיי העוה"ז.

ולא אבייתם לעלות: (א כו)

שואל הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: הנה המרגלים הוציאו דיבה על הארץ באמרם "ארץ אוכלת יושביה" ועוד כהנה וכהנה חסרונות שכביכול היו בה, מדוע לא מנו כחסרון גם את מזג האוויר החם והלח השורר פה בימות הקיץ? וענה בדרך צחות: כי עיקר כוונתם היתה לנטוע בעם את הרצון של "ניתנה ראש ונשובה מצרימה", לגרום להם להעדיף את ארץ מצרים על פני א"י, ובענין הזה של "מזג האוויר" הרי אין עדיפות למצרים...

והרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר: 'ולא אבייתם לעלות' – קשה שהרי אמרו שאינם יכולים לעלות, וכדכתיב 'אנה אנחנו עולים אחינו המסו את לבבנו' וגו'? ותירץ בשם אביו הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע: על פי סיפור מאחד הצדיקים הקודמים – המגיד מקוז'ניץ זי"ע, וב"פרי צדיק" מהרה"ק הכהן מלובלין זי"ע כתב, שהיה אצל הרבי ר' זושא זי"ע – שנסע פעם בדרך עם תלמידיו ופגשו בעגלה תקועה בבוקר ולא יכלו לעזור, ואמרו לו שאינם יכולים. אמר להם הגוי בלשון פולין: אתם כן יכולים רק שאינכם רוצים. ואמר להם המגיד שגם הגוי יודע שהם יכולים ולא רוצים בעבדות ה'. וכן גם כאן בני ישראל אמרו שאינם יכולים, ועל זה אמר להם משרע"ה: אתם יכולים אבל אינכם רוצים. [ב"פרי צדיק" מביא את המעשה שהרבי ר' זושא אמר: שהעגלה היתה עם שחת ובאידיש נקרא שחת "היי",

בשעת התוכחה על הקריבה ההוגנת? אלא באמת גם זה היה בכלל התוכחה, שגם על הקריבה ההיא הוכיחם, היינו: הקריבה להר סיני היתה צריכה להיות בהתלהבות גדולה, בחרדת קודש, וב"ציאה מן הכלים", והם היו דווקא שקטים ומתונים, "בעלי דרך ארץ". חסר היה להם הלהט והדחיפה הפנימית להתקרב אל השכינה, וחלקו כבוד לזקנים ולראשים. ואילו אצל המרגלים, שהיו צריכים להירתע – היו בהולים ודחופים, וכולם נדחקו יחד להגיע אל משה. ודפח"ח.

בספר פרד"ס שמאי [מהגה"ח רבי שמאי גינזבורג צ"ל] כתב רמז נפלא לדברי רש"י – כי על תיבות "אלי כלכם" הנגינה היא זרקא סגול, לרמז שזרקו ודחפו את אלו שהיו אנשי סגולה עב"ד.

וייטב בעיני הדבר ואקח מכם שנים עשר אנשים איש אחד לשבט: (א כג)

שואל ה"שפת אמת" זי"ע: אם שליחת המרגלים טובה היתה גם בעיני משה, למה חשבה לחטא? אלא, משרע"ה הוכיחם ואמר להם: ראו עד היכן הגיע החטא, שגם בי פגע "וייטב בעיני הדבר", כ"כ גדול היה הפגם שלכם, שפגם גם בנפשי, כי חטא שחוטאים בני ישראל פוגע במנהיגים.

ב"שפת אמת" ליקוטים כתב: ופשוט נראה שהוכיח באמת גם לעצמו על אשר הוטב בעיניו כי הקב"ה אמר לו אם תרצה שלח, ואי' בספרים כי המוכיח שכולל עצמו בתוכחותיו תוכחותיו מתקבלין, ומשרע"ה אמר כי מסתמא היה לו גם כן חלק בזה החטא שהוטב בעיניו, ומסתמא בא גם זה ע"י חטא בנ"י שאמרו כולם 'נשלחה' גרמו גם שיטב בעיני משה.

הרבי ה"בית ישראל" זי"ע אמר שאולי אפשר לתרץ: שהאומה הישראלית לא יכולה להתקיים ללא תשובה. ובחטא המרגלים שהיה העונש 'במדבר הזה יתמו ושם ימותו', היינו שלא ניתנה להם האפשרות לחזור בתשובה, ותשובתם באמת לא התקבלה, לכן כלל משרע"ה את עצמו בחטא המרגלים, כדי שיהיה לו אחר כך על מה לחזור בתשובה, וממילא עי"ז שהוא יעשה תשובה – יכול אחר כך להיות קיום לעם ישראל, כי התשובה שוב לא תתבטל ודפח"ח.

וזה מה שאמר שה"הא" נופלת, וזה רמז לשכינה שהיא בגלות ואין מי שירימנה, וכדאיתא שהעוה"ז נברא בה"א".

ואפשר לומר, שהנה רש"י בפרשה הקודמת מביא א שארפע לשון עהפ"ס: 'כי אתם עוברים את הירדן', אלא כך אמר להם משה, כשאתם עוברים את הירדן ביבשה – על מנת כן תעברו ואם לאו באים מים ושוטפים אתכם. בספרים שואלים, והרי לא היה כך, שישראל לא קיימו את התורה והמים לא שטפום? ומתריצים שהעיקר זה הקבלה, צריך לקבל על עצמו בהתחלה לקיים את הכל, ואחר כך אם קורה שהוא לא מקיים זה כבר לא כל כך נורא, והם באמת קבלו על עצמם לקיים – ולכן אפילו שאחר כך לא קיימו בכל זאת המים לא שטפום.

וכן גם כאן, הם באמת לא יכלו, 'כי – אחינו המסו את לבבנו' גו', אבל משה רבינו טען להם על זה: 'ולא אביתם לעלות' – שכלל לא היה להם רצון לעלות, שלא היתה קבלה טובה, וזוהי התוכחה שאמר להם, כי אילו היו מקבלים על עצמם היה אחרת.

ותאמרו בשנאת ה' אתנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אתנו ביד האמרי להשמידנו: (א כז)

בספרי [והובא ברש"י]: 'בשנאת ה' אותנו' – אפשר שהקב"ה שונא את ישראל, והרי כבר נאמר 'אהבתי אתכם אמר ה'', אלא הם שונאים את הקב"ה, משל הדיוט הוא מה שבלבך על רחמך מה דבלביה עלך. בגליוני הש"ס להגר"י ענגיל זצ"ל [יבמות קיז.] מפרש דברי הספרי, דבעצם הקב"ה אוהב את בני ישראל, אך על ידי שהם שונאים ח"ו את השי"ת, ממשיכים חלילה גם למעלה כך, וכמשל ההדיוט מה דבלבך וכו'.

ה"עברא דדשא" שואל: דדבריו תמוהים מאד, ועל אף שהגר"ע זצ"ל היה גדול בתורה בנגלה ובנסתר עד מאוד, אחר בקשת המחילה לא ניחא למריהו דאמרת הכי, וחלילה לומר כן, והאמת עד לעצמו, כי אהבת ה' לישראל היא אהבה תמידית, ואצל הקב"ה אין שום שינוי, ולא יתכן שיחול בו שום שינוי ותמורה, כדכתיב 'אהבת עולם אהבתיך', 'ומוצא שפתי לא אשנה' וכל השינויים הם רק מצידו, באהבתינו להשי"ת, שאנו נכשלים ח"ו בהיפך האהבה, אבל מצידו ית' האהבה היא תמידית, ואדרבה מאהבתו התמידית אלינו נמשכת אהבתינו אליו ית', ככל המדות שנמשכים אלינו ממדותיו ית"ש. ומה דאיתא בספרי אינו אלא

משל הדיוט שההדיוטות אומרים כן. אבל על השי"ת חלילה מלומר כן [ועיי"ש בסו"ד שמפרש דברי הספרי באופן אחר].

אנה אנחנו עליה אחינו המסו את לבבנו לאמר וגו' ערים גדלות ובצורת בשמים: (א כח)

אומר הרה"ק רבי אהרן מקרלין זי"ע: על מלת "אחינו" תלישא קטנה, ועל "המסו את לבבנו" – קדמא ואזלא. הכוונה היא שתלישא קטנה – פירוד וקרע קטן – קדמא ואזלא, מתקדם ומתרחב יותר ויותר, ועם הפירוד בא הפחד והכשלון.

ה"חתם סופר" זצ"ל כתב: על פי דברי הירושלמי המובא בתוס' בסוטה [לד.] [הבאנו לעיל בפרשת שלח] – שמלבד נשיא לכל שבט היה עוד מרגל עם כל אחד ואחד עיי"ש, אם כן מש"כ 'אחינו המסו את לבבנו' קאי על אותו מרגל נוסף לא על הנשיאים.

בגמרא: דברה תורה לשון הבאי דכתיב 'ערים גדולות ובצורות בשמים, בשמים ס"ד אלא גוזמא.

כתב הרמ"ע מפאנו [יו"ד ד' מנ"א]: הבאי הוא ר"ת ה נה ב רכו א ת ה', ללמד שאין בדבריהם דבר בטל, אלא ודאי שיחתן, והיינו הבאי שלהן, צריכה לימוד בלי ספק.

וכבר פירשו מרי דאגדתא כי 'ערים גדולות ובצורות בשמים' – הוא כמשמעו, שהן בצורות במרום, שאין ע' שרים של מעלה נכנסים באוירה של א"י.

ובמדבר אשר ראית אשר נשאך ה' אלקיך כאשר ישא איש את בנו בכל הדרך אשר הלכתם עד באכם עד המקום הזה: (א לא)

"נשאך" – אומר החיד"א ב"נחל קדומים" – מלשון נושא עוון, כי מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול. אבל השי"ת התנהג אתך כדי למחול את עוונותיך – 'כאשר ישא איש את בנו', כאב המרצה את עוונות בנו, ואב שמחל על כבודו כבודו מחול.

ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלקיכם: (א לב)

הרה"ק ה"תולדות יעקב יוסף" זי"ע, בפרשת מקץ אות ב' מביא בשם מחו' מוה"ר חיים [צאנזר זצ"ל] לתרץ קושית התוס' בפ"ק דסנהדרין, על מה שאמר רב המנונא אין תחילת דינו של אדם אלא על דברי תורה,

מאמינים בה' אלקיכם', שכל התולה פרנסתו רק במסחר פלוני ופלוני, יש בו פגם באמונה.

זולתי כלב בן יפונה וגו' אשר דרך בה ולבניו: (א לו)

בגליון החומש של הגה"ק ר' יעקב עמדין זצ"ל כתב בכתיו"ק: יש לדקדק למה לא הוזכר כאן את יהושע שלא נפל מעמו, וגם שניהם היו שוים בכך שירשו את הארץ?

אלא, מפני שיהושע לא זכה לבנים זכרים, וממילא לא היה יכול לאמר בו ולו אתן את הארץ אשר דרך בה "ולבניו". ואע"ג שהיו לו בנות, אולם לא נתקיימה נחלתו ביד בניו כפי שהי' אצל בני כלב, אלא הוסבו לאחרים.

גם בי התאנף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבא שם: (א לו)

יהושע בן נון העמד לפניך הוא יבא שמה אתו חזק כי הוא ינחלנה את ישראל: (א לח)

אומר ה"כלי יקר": לכך הכניס לכאן גזירה של משה, כי הא בהא תליא, כי ע"י גזירת המרגלים נתעכבו במדבר מ' שנה, ובתוך זה הגיע זמנה של מרים למות, ועי"ז פסק הבאר במיתתה וחסרו להם המים, ונתגלגל עיני מי מריבה עי"ז, ואילו לא חטאו המרגלים היו נכנסים לארץ מיד עם מרים, ולא היה משרע"ה בא לכלל עונש זה.

ודקדקו המפרשים, דלאיזה צורך הודיעם משה רבינו ע"ה עכשיו מי הוא בא ואיזהו המביא, הלא כוונתו היתה רק להוכיחם איך עותו דרכם עד שגם עליו יצא הקצף בגללם.

מתרץ ב"גן רוה": אמנם י"ל דהענין כך הוא, עפי"מ שכתב הפנים יפות בפ' תשא עה"פ 'ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי' וגו', דהנה כל מה שיצא מפי הקב"ה לטובה אינו חוזר ולרעה חוזר – והיכי דהוה טובה לאחד ורעה לאחד גם כן אינו חוזר כיון שהיא לטובת חבירו וכבר הפריש לחבירו. וזה שאמר 'ואתה לא הודעתני את אשר תשלח עמי', אם כן תוכל לחזור עכ"ד ע"ש.

לפי זה נוכל לומר גם כאן, דמשו"ה הודיע משה לישראל ואמר להם דיהושע הוא יבוא שמה, כדי שלא תקשי על משרע"ה שלא היה יכול לבטל גזירת השי"ת

והק' בתוס', דהא אמרינן בפ"ב דשבת דשואלין תחילה נשאת ונתת באמונה, ואח"כ קבעת עתים לתורה? ומשני התוס' ב' תירוצים עיי"ש.

וביאר על דרך הלצה: כי טענת היצה"ר באדם, כי תאוה היא – לעינים, הנאות העולם מזומן מיד, מה שאין כן העולם הבא היא בהקפה ואמנה, ויותר יש לבחור במזומן מן הקפה והאמנה שהיא עסק התורה שהיא לעתיד.

לכן שואלין תחילה נשאת ונתת באמונה? רצה לומר, סחורה נשאת ונתת בהקפה ואמנה, א"כ למה לא קבעת עתים לתורה, שהיא ג"כ בהקפה והאמנה בערך עולם הבא ודפח"ח.

שואל הרה"ק ה"בני יששכר" זי"ע: מהו 'ובדבר הזה', היל"ל 'ואתם אינכם מאמינים' ? ומבאר: דעיקר עבודת האדם היא האמונה בה' בכל מצב, כי מי שמאמין בה' רק כשהקב"ה מתנהג עמו ברחמים מגולים והוא רואה את הנהגת הרחמים, אינו נחשב מאמין, דהרי הכל ברור לנגד עיניו ובמה יאמין.

זה פי' הכתוב: 'ובדבר הזה' – כלומר המאמין בה' רק כאשר הכל נהיר ובהיר שבידו להורות באצבע – רחמים, וכגון שנעשו לו ניסים ונפלאות כמו 'במדבר אשר ראית' – אזי 'אינכם מאמינים' – אמונה כזאת אינה נחשבת אמונה, ומי נקרא בעל אמונה, זה האיש המתחזק להאמין בה' גם כשנראה לו שהבורא הסתיר עצמו ממנו, בהנהגת דין וייסורים, והוא מאמין שהקב"ה עושה את כל המעשים לטובתו השלימה, זה עולה במדרגה להיקרא בעל אמונה.

בספה"ק "דגל מחנה יהודה" להרה"ק רבי יהודה צבי מסטרעטין זי"ע ביאר: דהנה יש אנשים שתולין סיבת פרנסתם דוקא 'בדבר הזה', למשל מי שמחזיק פונדק או מקום למכירת יין וכדומה, ואח"כ לקחו מהם זה העסק, חשובים שאין להם תושיה ח"ו, כי המה תולים שסיבת פרנסתם דוקא בעסק זה, ואינם מאמינים כי אין מעצור לה' להושיע ולהזמין להם איזה עסק פרנסה אחרת טובה מזה, שהוא הזן ומפרנס מקרני ראמים עד ביצי כנים, ורק מחמת שהמה מקטני אמנה אומרים שפרנסתם תלוי רק בעסק הזה.

וז"ש הכתוב 'ובדבר הזה' – מי שתולה הסיבה דוקא 'בדבר הזה' היינו בעסק זה, הוא סימן ש'אינכם

שלא יכנס לא"י, הלא הקב"ה גוזר והצדיק מבטל גזירתו על ידי תפילתו, לכן אמר דיהושע בן נון 'הוא ינחילנה את ישראל', ואם כן כבר ניתן ליהושע ושוב אינו יכול לחזור בו.

ותענו ותאמרו אלי חטאנו לה': (א מא)

שואל הגה"ק רבי שלמה קליגר זצ"ל: אם אכן התוודו על חטאתם ואמרו 'חטאנו לה' – מדוע לא התקבלה תשובתם? ויש ליישב, שכן לא היה זה אלא וידוי מן השפה ולחוץ ואילו בפנימיות הלב לא היתה זאת תשובה שלימה, תשובה שכזאת אינה לרצון. וזה שרמז משרע"ה: 'ותענו ותאמרו אלי חטאנו לה' – אמירה זו היתה רק 'אלי', שאיני בוחן כליות, ומשום כך ענה הקב"ה: 'לא תעלו ולא תלחמו כי אינני בקרבכם' – שמי וכבודי רק בפיכם, אך לא בקרבכם, שכן כל דבריכם אינם אלא מן השפה ולחוץ.

הרבי ה"ל שמחה" זי"ע מביא בשם הרה"ק ה"שפתי צדיק" זי"ע: שמביא קושית המפרשים, למה לא נתקבלה התשובה שהתוודו, ותיקן, שהודו רק שחטאו לה', ובאמת היה בזה גם עבירות שבין אדם לחבירו, שהמיסו כל אחד לבב חבירו ביגון ובעצבות ונשאר בכיה לדורות.

וירדפו אתכם כאשר תעשינה הדבורים: (א מד)

הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל מבאר מאי 'כאשר תעשינה הדבורים', כי דרך העולם, שכאשר אך שומעים את קול משק כנפי הדבורה ואת זמזומה, מיד בורחים עוד טרם ראייתה בעיניים, זה מה שהיה שם, שרק משמיעת קולם ברחו ההמונים.

רב לכם סוב את ההר הזה פנו לכם צפונה: (ב ג)

ביאר הרה"ק ה"אמרי שאול" ממודז'יץ זי"ע: על פי דברי הרה"ק רבי נחמן מברסלב זי"ע, כי היצר הרע דומה ללץ המשטה בבני אדם, קומץ הוא את אגרופו ומכריז: היודע מה טמון בתוכו, יקבלו ממני חינוך אין כסף! הכל מתקבצים סביבו, מנחשים ומתחננים, עד שלבסוף – לאחר שנפלו ברשתו – פותח הוא את ידו, ורואים הכל כי ריקה היא מכל תוכן... כן גם היצר הרע מרמה את האדם כי ימצא אצלו את תאוותו ורצונו, אך בסוף הוא רואה כי אין בידו מאומה, כי אין אחד שימלא תאוותו ממנו.

ובזה ביאר ה"אמרי שאול" את לשון הכתוב – 'רב לכם סוב את ההר הזה', 'ההר' רומז ליצר הרע הדומה להר [סוכה נב.], שאומר השי"ת לישראל: הפסיקו להסתובב סביב היצר הרע המפתכם בדברים שאין בהם ממש! 'פנו לכם צפונה' – אל היצר הטוב, אשר בו אכן 'צפון' לכם רב טוב!

ואת העם צו לאמר אתם עברים בגבול אחיכם בני עשו וגו': (ב ד)

אל תתגרו במ כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל וגו': (ב ה)

אכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם וגם מים תכרו מאתם בכסף ושתיתם: (ב ו)

הרה"ק ה"דודאים בשדה" [תלמיד הרבי ר"א והחווה מלובלין] מפרש הפסוקים בדרך מוסר:

משרע"ה בא ללמד את העם דעת, שבבואו ללחום מלחמת יצור, לא ידמה ישראל לומר, למה לי להיות כפוף תחת יד יצרי, אשליכה ממני עבותימו, ואנתקה את מוסרותימו, לא אוכל עוד כלל, ולא אשתה כלל, יהיה מה שיהיה וכו', ובזה יחשוב לבטל את יצור לגמרי. לא זו הדרך, כי התאוה מתקיימת ולא תוכל להבטל ממנו. אלא עבודת איש ישראל היא אשר דייקא בתוך מעשי גשמיות כמאכל ומשתה, שלא יכנע תחתיהם, ושלא להיות ראשו ורובו משוכים אחר שולחנו.

וזה מאה"כ: 'ואת העם צו לאמר אתם עוברים בגבול אחיכם בני עשו' – רומז על היצר הרע 'אל תתגרו במ' – הרבה, כי בלתי אפשר להיפטר מהארציות מכל וכל, 'כי לא אתן לכם מארצם עד מדרך כף רגל' – כי לא יותן לכם לדרוס ברגליכם על יצה"ר, ולהמיתו תחת ידכם. אלא עבודתכם היא: 'אוכל תשברו מאתם בכסף ואכלתם' – כדאיתא בספרי מוסר "שאם האדם משבר כח התאוה באמצע האכילה הוא עדיף מתענית". וז"ש: 'בכסף' – רצ"ל בתוך התאוה והכסף שאתה נכסף לאכול, תשברו התאוה ובבחינה זו 'ואכלתם'.

כי ה' אלקיך ברכך בכל מעשה ידך וגו' זה ארבעים שנה ה"א עמך לא חסרת דבר: (ב ז)

תמה הרמב"ן הלא אכלו מן שירד משמים, ועל מה נאמר מעשה ידך. הרבי ה"ל שמחה" זי"ע אמר כי יתכן שבא לרמז לפי הגמ': איזה הן מעשי ידיו של אדם הוי אומר בניו ובנותיו של אדם. ודור באי הארץ היו נקיים מכל חטא ופגם, והיה להם בנים ובנות השמורים

מן החטא.

מעטה מיושב גם קושית הרמב"ן: ד'אל תצר את מואב' – נאמר על ימינו אנו, ואילו 'לא תדרוש שלומם וטובתם' – נאמר לעתיד לבוא, דהיה מותר להילחם בהם.

רפאים יחשבו אף הם וגו': (ב יא)

בחומש "היכל הברכה" להרה"ק רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זי"ע, הביאו מה ששמע מפיו של הרה"ק רבי בנימין זאב מזבאריז' זי"ע [בנו של המגיד הק' מזלאטשוב זי"ע], שפירש פסוק זה בדרך רמז כך: 'רפאים' – הם הצדיקים רופאי הנפשות, 'יחשבו אף הם' – האף והרוגז שלהם יחשבו אצלם 'כענקים' – כדברים שבהם יעניקו ישועות לרוב [מלשון הכתוב 'הענק תעניק' לו'], שע"י הכעס שלהם ממתיקים הצדיקים את הדינים וממשיכים שפע וברכה לבנ". אולם 'המואבים' – אלו פשוטי העם שאין להם מוח בקודקדם, והם יפחדו מרוגזו וכעסו של הצדיק, 'יקראו להם אימים' – כעסנים, כי בטפשותם אינם מבינים שכל דברי הצדיק עושה רושם גדול בשמים להמתיק הדינים, ולכן כשרואים את הצדיק כועס, אינם תולים בן בהמתקת הדינים אלא אומרים שכעסנים הם.

ובשעיר ישבו החורים מלפנים: (ב יב)

ב"נועם מגדים" מבאר הפסוק על פי מה שאמרו חז"ל [יבמות קכא]: צדיקים הקב"ה מדקדק עמהם כחוט השערה, והטעם, כי הצדיקים סמוכים וקרובים אל הקב"ה, על כן כמו ששרי המדינה הרואים את פני המלך צריכים להיות זהירים ביותר בכל תהלוכותיהם, ולבושיהם צריכים להיות בתכלית הטוהר והיופי מבלי שום רבב, ככה הצדיקים היות שהם סמוכים להקב"ה, צריכים נפשותיהם להיות זכים וטהורים לגמרי, על כן מדקדקים עמהם כחוט השערה. וזהו פירוש הכתוב 'ובשעיר' – מלשון חוט השערה, היינו הטעם שמדקדק הקב"ה עם הצדיקים כחוט השערה, מפני ש'ישבו החורים לפנים', שהם נמצאים לפני ולפנים, קרובים וסמוכים להקב"ה, לכן מדקדק עמהם כל כך.

וגם יד ה' היתה בם להמם מקרב המחנה עד תמם: (ב טו)

שואל הגאון רבי שלמה קלוגר זצ"ל: מה מקום לשם של רחמים כאן – יד ה'? הענין הוא, שנזדככו ונצרפו

ה"חתם סופר" זצ"ל ב"תורת משה" מבאר דברי המדרש [ש"ר כא י], 'לא חסרת דבר', אפילו דיבור לא חסרת, והיינו דבהיותם במדבר, כאשר עלה לאיזה מהם דבר במחשבתו, אפילו עוד לא ביקש בדיבור פיו, תיכף נתמלא לו חפצו. ולכאורה קשה למה נעשה להם נס נפלא כזה?

וי"ל כי הרבה בני אדם בטבעם ובחולשתם וחולשת עצביהם, קשה להם להוציא מפייהם אפילו דיבור קל, ויותר נוח להם שיחסר להם דבר זה מאשר לבקש ולשאול מאחרים, ולאותם אנשים חלשים כאלו, מילא הקב"ה את בקשתם אפילו במחשבתם, שאפילו דיבור לא היו צריכים.

ב"ניצוץ אחד" מביא: בא אחד להתלונן בפני הרה"ק רבי ברוך מקאסוב זי"ע כי הוא עושה תוכניות שונות במסחר, אך אינו רואה הצלחה. אמר לו: וכי הבורא זקוק לתוכניותיך? הרי הקב"ה קובע איך תבוא הפרנסה, אתה עשה את שלך בהשתדלותך הפשוטה והוא יכלכלך. זהו 'ברכך בכל מעשי ידיך', אתה תכניס רק את הידים לא את הראש בתכנונים ורעיונות.

ויאמר ה' אלי אל תצר את מואב ואל תתגר בם

מלחמה וגו': (ב ט)

שואלים הראשונים: והא לקמן נאמר 'לא תדרוש שלומם וטובתם כל ימך לעולם' – ולכאורה הרי זה סתירה למה שנאמר כאן דאסור להתגרות במואב? וביאר שם הרמב"ן: ד'לא תדרוש' – נאמר במקרה אם נילחם עמם בעיר שכבשו הם מן העמים דעל זה יש ציווי לא לקרוא להם לשלום, וכן באופן שהם יבואו להילחם בארצנו מותר לנו לרדוף אחריהם ולכבוש מהם את המדינות ולהכות את יושבי הערים שעשו עמנו הרעה.

הגר"ח מברסק יישוב באופן אחר:

דהנה הרמב"ם השמיט מצות 'אל תתגר בם מלחמה' – ממנין המצוות, וכבר תמה ע"ז הרמב"ן, ונראה לבאר שיטת הר"מ, דבאמת ארצות קיני קניזי וקדמוני שהם אדום עמון ומואב, כבר הובטח לאאע"ה, אלא דרק לעתיד לבוא יירשו אותם ישראל וילחמו בהם. א"כ בהכרח צ"ל דהאיסור 'אל תתגר בם מלחמה' – אינו נאמר לדורות, דהרי לעתיד לבוא יהיה מותר להילחם בהם, ולפיכך השמיט הרמב"ם דין זה.

אחרי העונש "עד תומם" עד שנעשו תמימים וישרים. ולכן גם יד מידת הרחמים היתה בזה העונש.

ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה למות מקרב העם: (ב טז)

שואל ה"צרור המור": וכי איזו מלחמות נלחמו אנשי דור המדבר, שהכתוב קורא להם "אנשי מלחמה"? אלא "אנשי המלחמה" מלשון סגי נהור! לפי שהיו חלשים ורכים, מוגי לב, ולא היה להם לב להלחם עם יושבי הארץ, ואמרו 'אפס כי עז העם', ולא היה להם לב להלחם עם הארץ, שאינה רואה ואינה שומעת. ולהוציא דבה עליה, לומר 'ארץ אוכלת יושביה היא' וכו' ע"ש. וכן קראם 'אנשי המלחמה' – לפי שלא ידעו לעשות מלחמה ולכבוש יצרים הרע, אבל נתפתו מעצת נחש הנחושת הוא שטן הוא יצר הרע, אשר על זאת המלחמה הזהירה התורה ואמרה 'כי תבואו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם' דייקא, זה מלאך המות הוא צר הצורר תמיד לאדם, ומטהו בחלקת אמרים רכו משמן. והאדם צריך ללחום עמו תמיד, ולא להאמין לדבריו אלא לשבר כוחו, ועיי"ש בהמשך דבריו.

אל תצרום ואל תתגרו בם וגו': (ב יט)

פעם התוועדו הרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע עם הרה"ק רבי משה צבי מסאווראן זי"ע בבית אחד, והנה בעת עמדם ליד החלון נרתע פתאום הרה"ק מסאווראן ממקומו וקפץ לאחוריו. שאלו הרה"ק מרוז'ין על פשר הדבר? והשיב: אשה אחת עברה ליד החלון ונתיירה ממה שאמרו חז"ל אסור להסתכל באשה. אמר לו הרה"ק מרוז'ין: כתיב "אל תצרום ואל תתגרו בם" – פי' לא תתן להם צורה אלא יהיו בעיניך כעפרא דארעא, וממילא ימנע ממך מלעשות אתם מלחמה.

הרשב"ם מפרש: בשביל שהיה נכדו של אברהם. רבים התחבטו בהבנת דבריו, שכן לוט היה בן אחיו של אברהם וגם גיסו אח-אשתו, אולם לא היה נכדו. ולכן היו שתקנו את לשון הרשב"ם 'שהיה קרובו', וכך העירו רבי חיים פלאג'י, היעב"ץ ועוד. אולם אין אנו זקוקים לתיקון, שכן רגילים היו הראשונים וביחוד חכמי צרפת, לכנות כל קרוב משפחה בשם "נכד", וכך כתב רשב"ם עצמו כמה פעמים בפירושו למסכת בבא בתרא, כגון: 'נכדם בן אחותם' ועוד.

ועל פי יסוד זה מתבארים גם דברי ה"מנחה בלולה": "חור היה נכדו של משה", בעוד שהיה בן אחותו מרים. וכמאן כלל חשוב בסדרי היוחסין, שכאשר נכתב על אדם שהוא בן נכד של פלוני, לעתים הכוונה שהיה קרוב משפחתו בלבד, ונקוט האי כללא בידך.

והעוים הישבים בחצרים עד עזה כפתורים היצאים מכפתר השמידם וישבו תחתם: (ב כג) קומו סעו ועברו את נחל ארנן ראה נתתי בידך את סיחון מלך חשבון האמרי וגו': (ב כד)

הרב החיד"א בספרו "פני דוד" מביא ששמע מהרב כמהר"ר חיים פיפאני זלה"ה משם הרב מה"ר אהרן ששון זלה"ה, במשז"ל בילקוט נח - כפתורים הם ננסין ואמרו בבכורות ננס לא ישא ננסית שיוצא מהן אצבעי ואמרו בחולין דף ס' שנקראו 'עוים' שכל הרואה אותם אוחזתו עוית.

והנה כפתורים היוצאים מכפתור משמע שכפתורים עצמן נשאו זכריהם לנקבותיהם וכלם מכפתור והם ננסין האבות והאמהות והמורם מהם הם יותר ננסים כמ"ש יוצא מהם אצבעי. והנה שם סיחון היה מבהיל את העולם שהיה אחד תקיף ומצויין בגבורה ודרך טבע היה לישראל קצת יראה, על כן אמר: 'והעוים' – המה הגבורים שהרואה אותם אוחזתו עוית ופירש"י רתת וחלחלה, וכן היו ישובים בחצרים שהם עיירות בלי חומה שזה סימן לגבורתם כמשז"ל שזה סימן שמסר משרע"ה למרגלים באומרו 'הבמחנים אם במבצרים', ואחר כל השבח הזה הנה 'כפתורים היוצאים מכפתור' - שהם ננסים בני ננסים פחותי הערך נבזים ושפלים 'השמידום וישבו תחתם'. אם כן נתפרסם כי לא לגבורים המלחמה כי אם הכל מאתו יתברך ולמאן דיצבי יתנינה [ולמי שירצה הבורא יתננה] – אם כן 'קומו סעו ועברו את נחל ארנן' - ולא תפחדו כלל שאין הדבר תלוי בחוזק וגבורה 'ראה נתתי בידך' וכו' ע"כ שמעתי.

בחז"ל: סיחון שהיה דומה לסייח במדבר שהולך אחרי שיחה נאה.

דרש הרה"ק מסטרעטין זי"ע: זהו כוונת הכתוב: 'נתתי בידך את סיחון', רשאי אתה לשוחח, "מלך חשבון", אבל דע לך שאתה צריך ליתן חשבון על כל דיבור ודיבור, כפי שאמרו חז"ל: מגיד לאדם מה שיחו – אפילו שיחה קלה.

היום הזה אחל תת פחדך ויראתך על פני העמים תחת כל השמים וגו' (ב כה)

הרב החיד"א בספרו "פני דוד" מביא את מה שאמרו חז"ל במס' ע"ז שעמדה חמה למשה רבינו במלחמת סיחון - כמו שעמדה ליהושע. ויש לחקור מדוע לא נכתב אלא ברמז וביהושע נכתב בפירוש גדול באר היטב?

ונראה, דכיון דמשרע"ה בחינת שמש כמ"ש פני משה כפני חמה – אינו כל כך נס שהשמש ישמע לו וידום. אבל יהושע שהוא למטה מן השמש כמ"ש פני יהושע כפני לבנה – זהו שבח גדול ששלט על השמש שהוא למעלה מבחינתו.

אעברה בארצך בדרך בדרך אלך: (ב כז)

שואל רה"י שליט"א: יש לדקדק בכפילות הלשון 'בדרך בדרך'. ויש לפרש, כי איתא בספה"ק לבאר דרך בני ישראל במדבר ארבעים שנה כי בהליכתם שם העלו בנ"י ניצוצות קדושים ותיקונם, וע"כ הדגישו בנ"י לסיחון שבארצך לא נתקן ניצוצות וגם לא נעשה תיקונים להרבות תורה ויר"ש, רק 'בדרך בדרך אלך' – רק כדרך שהוא מעבר לעבור למקום אחר.

אכל בכסף תשבירני ואכלתי ומים בכסף תתן לי ושתיתי: (ב כח)

שואל הרבי האמרי אמת" זי"ע: והלא שתיה בכלל אכילה כדאי' בגמ' [יומא], ואמר, שאולי משום שמלך אדום לא הבין לכן הוצרך משה רבינו לפרש לו.

שואל הגרי"ז מבריסק זצ"ל: צריך ביאור שינוי הלשון, מדוע גבי אוכל כתיב 'בכסף תשבירני' דהיינו על ידי מכירה כדכתיב 'לשבור בר', ולענין מים כתיב 'בכסף תתן לי' – והרי אם נותנים על זה כסף מה שייך 'תתן' לשון נתינה?

ונראה לבאר: עפ"ימש"כ הרמב"ם [גזילה פ"ו הי"ג] וז"ל: נהר המושך ומעינות הנובעין הרי הם של כל אדם. ולפי זה הרי לא היה להם שום בעלות על המים, ואף שהם יקחו כסף עבור המים, אבל אכתי לא היו בתורת מכירה אלא נתינה, ועל כן הוא דכתיב 'מים בכסף תתן לי' – דגם אחרי שישלמו כסף על המים עדיין מקרי נתינה, משא"כ באוכל שהוא שלהם שפיר שייך לשון מכירה בכסף, ולכך כתב 'תשבירני'.

ויאמר ה' אלי ראה החילותי תת לפניך את סיחון: (ב לא)

ונחרם את כל עיר מתם והנשים והטף לא השארנו שריד: (ב לד)

ב"דעת זקנים מבעלי התוס' " הביאו את דברי ה"אבן עזרא" שכותב באחד מהמכתבים שלו, "אין בין החיים ובין המתים אלא בנקודה. וסימנך: החיים עומדים והמתים שוכבים".

הכוונה היא: אם הנקודה שמתחת ל"מם" ממלת "מתים" עומדת [שוא] משמעו אנשים חיים, ואם שוכבת [צירי] משמע מתים.

וירדפו אתכם כאשר תעשינה הדבורים ויכתו אתכם בשעיר עד חרמה: (ב מד)

ברש"י: מה הדבורה הזאת כשהיא מכה את האדם מיד מתה, אף הם כשהיו נוגעים בכם – מיד מתים.

שואל הגרי"ז מבריסק זצ"ל: והדבר תמוה, והלא הפסוק בא ללמדנו כמה היו שונאים האמורי לישראל כמ"ש 'ויכתו אתכם' וגו', ומה בא רש"י להגיד בדיוק הפוך שרק כשנגעו בישראל מיד מתים?

וההסבר הוא: כשאדם מכה לשני והוא לא עונה לו – עדיין אינו ידוע עד כמה שונא הוא לו, אבל כשהשני מחזיר לו מנה אחת אפים, והראשון לא מתפעל ומכה שוב וחוזר חלילה, זאת אומרת שהוא יודע מראש שיקבל בחזרה מכות ובכל זאת מכה שוב – זה סימן שהוא שונא אמיתי עד חרמה. וכן היה כאן באמורי, אפילו שידעו שבכל פעם שמנסים לנגוע בישראל הם מתים, לא הפסיקו לנסות ושוב ניסו להכות בישראל, וזה מראה עד כמה יקדה שנאתם לישראל בהם!

צידונים יקראו לחרמון שריון והאמורי יקראו לו שניר: (ג ט)

אומר הרה"ק ה"א אהב ישראל" זי"ע: כי הנה הצדיקים כל עבודתם תמיד היא בכדי שתתעלה הקדושה והסט"א תפול, והרשעים עובדים לפעול ההיפך רח"ל. וזהו הרמז: 'צידונים' – היינו הרשעים שהולכים על צד הרע ולא בדרך הישר והממוצע, 'יקראו לחרמון' – הוא היצה"ר שמחרים ומחריב את כל השומע לו 'שריון', ר"ת ש מאל רם י מין נ ופל, כי זה כל חפצם ורצונם להכניע הקדושה ח"ו.

'והאמורי' – היינו הצדיקים שמשבחין תמיד את השי"ת

מלשון את ה' האמרת, 'יקראו לו **שניר**', - ר"ת ש מאל נ ופל י מין ר ם, כי כל רצונם ומגמתם שיתעלה שם השי"ת ותיכנע הסט"א.

כי רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים הנה ערשו ערש ברזל הלה הוא ברבת בני עמון תשע אמות ארכה וארבע אמות רחבה באמת איש: (ג יא)

כתב הרשב"ם: הכוונה בזה על עריסתו בזמן שהיה תינוק, שלא יכלו אז להניחו במיטת עץ, כי היה חזק מאד ובהשתטחותו היתה נשברת, לכן עשאוה מברזל. אמנם בגדלותו, שהיה בו דעת, וכבר היה נזהר שלא לשוברה, אז היא היתה של עץ. וזהו אומרו: 'הלא הוא ברבת בני עמון' – במקום שנתגדל בקטנותו. ועל כן שמרוה – להראות הפלא הזה שהיה גדול כל כך בקטנותו עד שהוצרכו לעשות מיטתו מברזל. ומה שאמר הכתוב 'באמת איש' הכוונה בזה שהגדיל כל צורכו.

ולמכיר נתתי את הגלעד: (ג טו)

אמר הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע: 'ולמכיר' – מי שלמד להכיר את הבורא – 'נתתי לו את הגלעד': "גיל – עד", שמחה נצחית וסיפוק תמידי.

בשם הרה"ק מקרלין זי"ע: 'ולמכיר' – מי שלמד להכיר את הבורא – 'נתתי לו את הגלעד': - יזכה לראות את "הגלעדי" – דהיינו אליהו הנביא.

ידעתי כי מקנה רב לכם: (ג יט)

הסביר הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: שעל היוצאים למלחמה היה לשכוח לגמרי שיש להם בית, ילדים ונכסים – כמבואר ברמב"ם הלכ' מלכים. בני גד ובני ראובן חששו, שמא לא יעמדו להם הכוחות הדרושים כדי להסיח דעתם כראוי, ויקלקלו במלחמה ח"ו. לפיכך מש"ר עומד ומזרזם: 'ידעתי כי מקנה רב לכם', פירוש, מכיון שהצדיק יודע כל זה, שוב לא תהיו מוטרדים כלל מחמת המקנה והבית, כי הצדיק דואג לכם ודפח"ח.

ואת יהושע צויתי בעת ההוא לאמר עיניך הראות את כל אשר עשה ה' וגו': (ג כא)

אומר הרה"ק ה"דבר חיים" זי"ע מנדבורנה: ירמוז הכתוב בדרך ברכה והבטחה לישראל, 'יהושע' מלשון

'ישועה', 'ואת יהושע צויתי' – הקב"ה כביכול מצוה את הישועה, 'בעת ההיא' – אשר בכל עת אשר יהודי יצטרך לישועה, 'לאמר' יתפלל ויאמר בקשתו לפני השי"ת להיוושע מצרתו, 'עיניך הראות' מיד תהיה הישועה מזומנת לו, ותהיה נראית עין בעין.

עו"א: כי משה רבינו צוה את ברכתו וחזק את כוחו של יהושע אשר היה הצדיק ומנהיג הדור אחריו, 'בעת ההיא לאמר' – שבכל עת שיברך לאדם באמרי פיו, 'עיניך הראות' – מיד יראו עין בעין איך שברכתו מתקיימת.

ה' אלקים אתה החלות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה: (ג כד)

ברש"י: 'ואת ידך' – זו ימינך שהיא פשוטה לכל באי עולם.

שואל ה"עברא דדשא": ויש לדקדק בלשון חז"ל 'לכל באי עולם', דלכאורה הול"ל לכל הנבראים, או לרשעים שהם צריכים את ימינו של הקב"ה הפשוטה לקבל בתשובה, ועוד יותר קשה שהרי אמרו חז"ל על הפסוק 'ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך' – שתהא יציאתך מן העולם כביאתך לעולם מה ביאתך לעולם בלא חטא אף יציאתך מן העולם בלא חטא, הרי שביאה לעולם מסמלת טהרה מבלי שום חטא כלל, שאין צריכים כלל את הימין הפשוטה.

אך יש לפרש ש'באי עולם' הנאמר כאן המכוון לאלו השקועים בגשמיות, ומתבוססים עם שתי רגליהם עמוק בתוך בור עכור מלא בגשמיות עולם הזה, ואנשים אלו קשה להם מאד לשוב בתשובה, כי מרוב השיקוע בגשמיות וההרגל בדבר עבירה, נתגשם ונתעבה החומר שלהם ביותר, ואין בידם להתעלות להתקרב אל ה', וזה הוא חסד ה' שגם להם ימינו פשוטה לקבלם.

וזהו שאמרו בראש השנה: כל 'באי עולם' עוברין לפניו כבני מרון, שבימים אלו כל אחד יכול להתקרב לה'.

רק הבהמה בזונו לנו: (ג לה)

ברש"י: בביזת סיחון נאמר בזונו לנו לשון ביזה, שהיתה חביבה עליהם ובוזזים איש לו, ומשבאו לביזת עוג כבר היו שבעים ומלאים והיתה בזויה בעיניהם.

אומר הרבי ה"בית ישראל" זי"ע: שיתכן לפרש, דלכן כתוב 'בזונו לנו', משום דמשה רבנו הרי הוכיחם לעיל:

'ודי זהב', על ריבוי הכסף והזהב שעי"ז עשו את העגל, ולכן נמאס אצלם ריבוי הכסף והזהב.

שבת חזון

מנהגים חלוקים הם בקהילות ישראל לגבי לבישת בגדי שבת קודש ב"שבת חזון", שקוראים בה את הפטרת 'חזון ישעיהו' סמוך לתשעה באב. ובעוד הרמ"א פסק שאין ללבוש בגדי שבת בשבת חזון ומחליפים רק את הכתונת. מובא בכתבי האריז"ל שחייב ללבוש דווקא בגדי שבת. ה"חתם סופר" כותב בפרשת דברים, שאבל החורבן היה כה טבוע אצל האריז"ל, עד שאם היה לובש בגדי חול בשבת חזון היה ניכר אבלו על פניו, ולכן לבש בגדי שבת שלא להפר את שמחת השבת.

מספרים, שבימי ה"שואל ומשיב" אירע פעם שבשבת חזון שהה מחוץ לעיר רבנותו לבוב, ובשבת אחרי הצהרים הגיע יהודי מהעיר לבקרו וסיפר לו, כי הסנדלר הגיע לבית הכנסת עם טלית ותפילין, מפני שראה כי הדיין לבוש בבגדי חול וחשב שבשבת חזון גם מניחים תפילין... נענה ה"שואל ומשיב" ואמר: שהוא ימשיך במנהגו ללבוש בשבת חזון בגדי חול כפסק הרמ"א ומי שנוהג ללבוש בגדי שבת יכול להמשיך במנהגו, ובלבד שיכוין ליבו לשמים.

אך יש שמוסיפים, כי לאחר מכן אירע לו שכמעט לקח את המקטרת בשבת כיון שהיה לבוש בבגדי חול, וקיבל מאז על עצמו ללבוש בגדי שבת, בהוסיפו שהחסידיים צודקים בסברתם ללבוש בגדי שבת בשבת חזון.

על הרה"ק ה"עטרת צבי" מזידיטשוב זי"ע מספרים, שפגש פעם בשבת חזון את ה"חיות דעת" ושאלו בפליאה: "האומנם אין אתם לובשים בגדי שבת?" מיד אמר ה"חיות דעת": "מצוה לשמוע דברי חכמים", וחזר לבית האכסניה שלו וחבש לראשו את השטריימל.

הרה"ק רבי פינחס מקוריץ זי"ע ביאר: שהחילוק הוא בין שני המנהגים – בין העוסקים כל ימות השבוע בפנימיות או בחיצוניות, והוא עצמו לבש בגדי שבת אלא שלא לבש את הבגד העליון של שבת אלא של ראש חודש.

כיום פשט המנהג ללבוש בגדי שבת בשבת חזון ברוב הקהילות מפני כבוד השבת, וכן כתב היעב"ץ שאביו ה"חכם צבי" נהג כן, וכן היה מנהג הגר"א מווילנא וההולכים אחריו ללבוש בגדי שבת, וכן מנהג ירושלים וקהילות החסידים.

ב"קדושת לוי" במאמרי מגילת איכה כותב: להבין הענין מה שקוראים "שבת חזון" שאין זה שבחן של ישראל, בשלמא שבת 'שירה' שבת 'נחמו', הם שם לשבח של ישראל, אך הפטרת חזון כתוב שם תוכחה נוראה?

וי"ל ש'חזון' – הוא לשון מחזה, כי מראים לצדיקים ולכשרים את הרב טוב הצפון לנפשות ישראל הנשלחים בעוה"ז, לאוהבי ה' המצפים לו, כל זה אשיב אל ליבי, כשאני שם על ליבי מה שהראו לי בשבת חזון, על כן אוחיל לו, לזאת נקרא 'שבת חזון', לא ע"ש ההפטרה של תוכחה, אלא שבזה השבת מראים לנשמות מעין עוה"ב, אע"פ שהגוף אינו מרגיש, אע"ג דאיהו לא חזי מזליה חזי.

ה"תפארת שלמה" במאמר שבת חזון וכ"כ ה"בית אהרן" מקארלין: שג' שבתות שבין המצרים עליהם כתיב 'רב לך' "שבת" בעמק הבכא' – והם יקרים וחשובים יותר מכל שבתות השנה, כיון שבימי החול אנו באבלות וצער ולית נהורא אלא דנפיק מגו חשוכא, לזאת יש להתגבר בשמחה בזה השבת יותר מכל השבתות. וכן נהגו צדיקים להרבות בשמחה בשבת חזון.

בספר "תכלת מרדכי" מהגה"ק מברעז'ן זצוק"ל מביא ששמע בשם הרה"ק השרף מסטרעליסק זי"ע שאמר: התפילות של שבת חזון יש לזהר בהם ביותר מכל השנה, שבהם מתעלים תפילות כל השנה, כי זה השבת הוא בחינת 'תפילה לעני' – כל התפילות יכולים להתעטף ב'תפילה למשה' – כמו שמיני עצרת, אך יש שכל התפילות מתעטפים ב'תפילה לעני' – שהוא בחי' שבת חזון.

מנהגים חלוקים הם בקהילות ישראל לגבי לבישת בגדי שבת קודש בשבת 'חזון', שקוראים בה את הפטרת 'חזון ישעיהו' סמוך לתשעה באב, ובעוד הרמ"א פסק

הפטרה

חזון ישעיהו בן אמוץ: (ישעיהו א א)

ההפטרות בתלתא פורענותא הם: דברי ירמיהו. שמעו דבר ה'. חזון ישעיהו. אומר ה' חתם סופר" זצ"ל: דבתחילה היה דבר ה' אל נביאיו, שוב שמעו בת קול, ואח"כ בגלות – חזון, בחלום אדבר בו, כדאמר רבא ריש חגיגה.

מכף רגל ועד ראש אין בו מתם: (ישעיהו א ו)

בזהר איתא דיש שש דרגות במנהיגי העדה. "ראשי העדה", המה אשר יצאו ואשר יבואו לפניהם לכל צבא. "עיני העדה", המה השופטים והמשגיחים על כל עול. "לב העדה", הם הזקנים ויושבים בישיבה, ולומדים תורה שבכתב שהיא סתום כמו הלב. ו"פה העדה" הם הלומדים תורה שבע"פ שהוא המגלה בדרך שהפה מגלה מה שבלב, ו"רגלי העדה", המה השוטרים. וזה שאומר הנביא: 'מכף רגל ועד ראש אין בו מתם' – שכל מנהיגי העדה רשעים.

אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג יליניו: אם יאדימו כתולע כצמר יהיו: (ישעיהו א יג)

בספר "תפארת עוזיאל" [תלמיד המגיד ממעזריטש] כתב: 'כשנים' – לפי שנים. אינו דומה צעיר שנכשל בעבירה לזקן שסרח. וזהו שאמרו חז"ל ארבעה אין הדעת סובלתן ואחד מהם זקן וכו', כי אין שום הצטדקות למעשהו.

בעל מדרש שמואל מפרש את דברי המשנה: ודע שהכל לפי חשבון, שהקב"ה מעריך את מעשה בני אדם לפי מנין שנותם וגילם.

למדו היטב דרשו משפט וגו': (ישעיהו א יז)

אומר מרן אד"ש: פי' ע"ד שאמר שמואל לשאול 'הנה שמע מזבח טוב להקשיב מחלב אילים', זהו למדו היטב וכו', לשמוע ולהקשיב.

אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו: (ישעיהו א יט) ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו כי פי ה' דבר: (ישעיהו א כ)

א כ

בגמ' [קידושין סא:] לומדים מכאן שצריך לעשות תנאי

שאינן ללבוש בגדי שבת בשבת חזון ומחליפים רק את הכתונת. מובא בכתבי האר"י ז"ל שיש ללבוש דווקא בגדי שבת. ה"חתם סופר" כותב בפרשת דברים, שאבל החורבן היה כל כך טבוע אצל האר"י ז"ל, עד שאם היה לובש בגדי חול בשבת חזון היה ניכר אבלו על פניו, ולכן לבש בגדי שבת שלא להפר שמחת שבת. מספרים, שבימי ה"שואל ומשיב" זצ"ל אירע פעם שבשבת חזון שהיה מחוץ לעיר רבנותו בלבוב, ובשבת אחר הצהרים הגיע יהודי מהעיר לבקרו וסיפר לו, כי הסנדלר הגיע לבית הכנסת עם טלית ותפילין, מפני שראה כי הדיין לבוש בבגדי חול וחשב שבשבת חזון גם מניחים תפילין. נענה בעל ה"שואל ומשיב" ואמר, שהוא ימשיך במנהגו שלא ללבוש בשבת חזון בגדי חול כפסק הרמ"א, ומי שנוהג ללבוש בגדי שבת יכול להמשיך במנהגו, ובלבד שיכוון לבו לשמים, אך יש המוסיפים, כי לאחר מכן אירע לו שבמעט לקח את המקטרת בשבת כיוון שהיה לבוש בבגדי חול, וקיבל מאז על עצמו ללבוש בגדי שבת בהוסיפו שהחסידיים צודקים בסברתם ללבוש בגדי שבת בשבת חזון.

אומר ה"חידושי הרי"ם" זי"ע: הרבי ר' בונם מפשיסחא זי"ע אמר: הטעם למה קורין למנחה של שבת רעוא דרעוין, כי נודע אשר בזמן מנחה הוא זימנא דדינא, ואיתא בכתבי האר"י ז"ל כי דין הנמתק ונהפך לרחמים הוא רחמים יותר מרחמים מעיקרא, ולאשר כי שבת ממתיק הדין של זמן מנחה ונהפך לרחמים נקרא רעוא דרעוין, עכ"ד. ומעתה שבת חזון היא כולה רעוא דרעוין, וזמן מנחה שלו הוא רעוא דרעוא דרעוין.

ב"חמדת צבי" כותב: בכל שבת אמר הרה"ק רבי חנוך העניך מאלכסנדר זי"ע שהוא השבת הגדול מכל השבתות, ובשבת חזון אמר ג"כ שהוא השבת הגדול. ואמר כי השבת נותן שפע על כל השבוע וגם מה שאירע בכל השבוע הוא מכח השבת כדאיתא. ובשבת קודם שגלו ישראל מארצם הדרך הוא שאם יאשם הבן לאביו שצריך לגלות מאתו, וקודם שגלה הבן מהאב, מחבקו ומנשקו ויבכו יחד האב והבן ונפרדים אחד מחבירו דוקא ע"י בכי ונישוק, וכך נשאר כל אחד חקוק בלב חבירו ומחשבתם אדוקה זה בזה, וזוהי גדולת שבת זו שבה נפרדו ישראל מבית אביהם מארץ ישראל.

כפול. אמר הגה"ק המקובל האלקי רבי שמשון מאוסטרפולי זי"ע: דלפי זה מובן שפיר סיום הפסוק 'כי פי ה' דבר', דמצינו בפוסקים שאם שולח שליח אין צריך לעשות תנאי כפול, א"כ מדוע היה צריך ישעיה לעשות תנאי כפול, הרי הוא היה שליח של ה'? על זה ממשיך 'כי פי ה' דבר' – כיון ששכינה מדברת מתוך גרונו, נחשב ע"י ה' ממש ולא ע"י שליח, וצריך תנאי כפול.

תשעת הימים

ה"חידושי הרי"ם" זי"ע אומר: מנהג חסידים לעשות סיום של מסכתא בט' הימים הראשונים של אב, וטעמו של דבר, משום שבית המקדש נחרב בגלל שנאת חינום שהיה ביניהם [יומא ט.], ואיתא בגמ' [שבת קיח.]: אמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתא עבידנא יומא טבא לרבנן. וחזינן דאחד מרבנן דסיים מסכתא החברים היו עושין סעודה ושמחים זה עם זה, ההיפך משנאת חינום. ומשום שהחורבן היה בגלל שנאת חינום עושים סיום באהבת חברים לתקן חטא זה.

הרה"ק המגיד מטריסק זי"ע אומר: העולם מחזיקין העת ההיא מראש חודש עד תשעה באב לימים נמוכים בשנה, מחמת שאז אסור לאכול בשר ולשתות יין שהם דברים של שמחה, ולכן מחזיקין ימים אלה שהם ימי עצבות רח"ל, אבל האמת היא, שאדרבה שצריכים אז להתגבר על זה ולעסוק בעבודת ה' יתברך בשמחה.

בספה"ק "קדושת אהרן – נובלות חכמה": ולכן אסור חז"ל שלא לאכול בשר בימים אלו ולא סיגוף אחר [עי' טור סי' תקנ"א] לרמז על זה כי מלב בשר נעשה לב אבן ואי"ה כשיהיה הגאולה במהרה בימינו כתוב [יחזקאל לו ט]: 'והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר', ואשר על כן כאשר בא יבוא שבת קודש בזמן שמותר לאכול בשר לכן ממהרים ומקדימים לקבל את השבת לרמז שנזכה במהרה ללב בשר.

תשעה באב

הרבי מקאצק זי"ע אומר: קינות ירמיהו הם בסדר א"ב, כי כשראה ירמיהו חורבן הבית והקדושה שנסתלקה

מעמנו כלתה נפשו, שלא ראה אפשרות קיום לישראל ולעולם, מצא את אותיות האל"ף בי"ת שיש לנו בצירופיהם התורה וניחם עצמו בכך, שיש לנו שיעור התורה הזאת, וע"כ נקרא חודש זה "מנחם א"ב" - ומאותו הטעם גם הוידי בסדר א"ב.

אמרינן בגמרא תענית כט: דאמר רבי יוחנן שאילו היה בזמן החורבן היה קובע את יום צום לעשירי באב שבו נשרף רובו של היכל.

מקשים העולם, דהרי ר' יוחנן איהו דסבירא ליה שאשו משום חציו, וידועים דברי הנמוקי יוסף בפ"ב דב"ק שהסביר שאיך מותר להדליק נר בע"ש והרי הנר דולק בשבת, והלא כיון דאמרינן אשו משום חציו א"כ מה שהנר דולק חשיב כאילו מדליקו האדם בידים וא"כ הוי כמדליק בשבת.

ומתירץ הנמוקי יוסף, דמכיון דאמרינן אשו משום חציו הוי כאילו בעת ההדלקה שהיה הבע"ש הבעיר את כל הנר שיודלק אחר כך במשך כל הזמן עכ"ד.

ולפי זה למה אמר ר' יוחנן שהיה קובע את יום השריפה ל' באב, הרי כיון דתחילת השריפה היתה ביום ט' ולמ"ד אשו משום חציו הולכים בתר ההתחלה וא"כ כדין נקבע לט' באב?

הגאון רבי ברוך שמעון שניאורסון זצ"ל בספרו "ברכת שמעון" מביא תירוץ נפלא ששמע מהרה"ק רבי משה'ניו מביאין זי"ע הי"ד:

בהקדם דברי רש"י בפרשת האזינו בפסוק [לב מא]: 'אם שנותי ברק חרבי ותאחז במשפט ידי אשיב נקם לצרי' וגו'. וברש"י: למדו רבותינו באגדה מתוך לשון המקרא, שאמר 'ותאחז במשפט ידי' – לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה, מדת ב"ו זורק חץ ואינו יכול להשיבו, והקב"ה זורק חץ ויכול להשיבו, כאילו אוחזן בידו, שהרי ברק הוא חצו, שנאמר כאן 'ברק חרבי ותאחז במשפט ידי' – והמשפט הזה לשון פורענות הוא. עכ"ל.

והנה איתא בגמ' כתובות [לא:]: בהא דאמרינן דעקירה צורך הנחה היא, דיש לחלק בין היכא דאי בעי מצי לאהדורה ובין זורק דלא מצי לאהדורה יעו"ש. וא"כ י"ל דסברת הנמו"י דהכל הולך אחר ההתחלה הוא היכא שנגמרה מעשהו עם ההתחלה ולא מצי לאהדורה, אבל בחורבן הבית שאש הוצת ממרום ומשפטו של הקב"ה נאמר 'ותאחז במשפט ידי' – ובזרק חציו יש בידו להשיבם כאילו אוחזן בידו, לכך לא נידון ע"ש ההתחלה, והיה מן הדין לקבוע הצום בעשירי, שבו

נשרף רובו של היכל.

בספה"ק "עבודת ישראל" [אבות פרק ג' מ"א]: משל לאחד שפיזר אבנים טובות אל האשפה והטינופת, וציוה לבנו ללקט אותם ולנקותם מן הטינופת, בודאי יותר שבנו לוקט ומנקה אותם בודאי יותר מקבל שכר מהם, ויוכל אדם להבין שבעולם הזה מחמת שפלותו יוכל אדם להשיג עמלות גדולות, ובודאי כך יש ימים בשנה שהם שפלים דהיינו בין המצרים יוכל אדם יותר להעלות יותר ניצוצות ויותר אבנים טובות ומרגליות יוכל ללקט בהם ולהעלותם, ומה שיוכל אדם לתקן בט' באב שהוא בשפלות אינו יוכל לתקן בשמחת תורה.

עוד שם [פר' דברים]: הנה אמרו חז"ל בתשעה באב חייב להניח תפילין במנחה [שו"ע סי' תקנה סק"א], והטעם שבאים מוחין חדשים לנחם את עמו ישראל, והוא המשל כדרך האב שמייסר את בנו בשבט כדי להדריכו, ואעפ"כ אחר כך הוא מקרבן ומדבר על לבו ומנחם אותו לומר לו אהבתיך ומשכתיך חסד, וגם כשאני מוכיח אותך בשבט הוא לטובתך, וכן הענין אחר הימים הנוראים אלו ובפרט בתשעה באב אשר הדינים מתוחים רח"ל, לכן לעת ערב הוא מנחם את עמו ישראל ומראה להם התקרבות ביד ימינו והחסד וכו'.

הרבי מלובלין זי"ע [יו"ד ט"ב ה'תקע"ה] כותב ב"זאת זכרון": כתוב 'האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים'. ציווה להם על כך, ו"ל עי"ז ואגידה לשון המשכת הגאולה, וזה 'את אשר יקרא אתכם באחרית הימים' כדאיתא בשביל שנאת חינוס חרב בית המקדש. ועדיין מרקד בינינו כי צריך היפוך – אחדות כמו ביציאת מצרים, וכמו שמצינו במתן תורה שהיה בלב אחד מסתמא גם כן היה ביציאת מצרים [כ"א אז מן השמים ואח"כ במדריגתם כידוע], כן גם לעתיד 'כימי צאתך מארץ מצרים' כו', וזה 'ויקהל' כו' להיותם באחדות, ואמר להם 'אלה הדברים אשר ציווה' ה' לעשות אותם' שיהיו בני ישראל באחדות, על ידי זה 'ששה ימים תעשה מלאכה' מעצמו על ידי אחרים, כי תהיה הגאולה ועמדו זרים ורעו בצאנכם.

בספה"ק "אמרי פינחס" [פרשיות אות שצ"ו]: כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה [ב"ב ס.], כי תינזק שבוכה סימן שיהיה חכם, כי הדמעות הם

פסולת המוח, וכשהוא בוכה הרבה סימן שנתברר המוח ושאינו בוכה סימן שהוא שוטה שלא נתברר המוח, ושאר בעלי חיים אינם בוכים כי מי שיש לו דעת בהעלם הוא בוכה ועל ידי כן נתברר, וכן בתשעה באב, כי יש בו בהעלם אור גדול של משיח שנולד בו [איכ"ר א נא], ומי שבוכה נתברר הפסולת ואחר כך הוא התגלות משיח.

עוד שם: שמעתי מזקני מוה"ר רפאל מבערשיד ז"ל משם מורו הרב [מקאריץ] ז"ל שאמר: שאם יחסר לאדם איזה דבר, עת טוב הוא להתפלל ולבקש מה' יתברך על זה בתשעה באב בעת שיושבין על הארץ.

אמרות טהורות שנאמרו ע"י צדיקים זי"ע בענינים שונים:

סיפר הרה"ק מסקולען זי"ע מה שארע אצל הרה"ק ה"דמשק אליעזר מויז'ניץ זי"ע:

לאחר שנות הזעם במלחמה העולמית, העמיד הרה"ק מויז'ניץ את ישיבתו בתל אביב. ופעם אחת בשבת כזו של תשעת הימים, עבר יהודי אחד מת"א ליד ביהמ"ד של ויז'ניץ ושמע קול זמר וריקוד יוצא מביהמ"ד, ותמה מאד, וכשנכנס לביהמ"ד ראה מראה נורא בעריכת השולחן הטהור של ה"דמשק אליעזר" כשהוא מסובב בחסידים והם רוקדים ומזמרים בשמחה גדולה ועצומה כשפניהם שוחקות בשלהבת קה.

היהודי הצטער מאד ותמה, האם אינם יודעים שעכשיו הם תשעת ימי אבילות ואסורים בכל זה, ואין הזמן הזה מתאים לכל זאת, ומחמת כן החליט שימתין בצד עד שיסיימו ואז ילך לרבי לומר לו מוסר, ולהזכיר לו שאנו בזמן של אבל, ואע"פ שראה שנתארך הזמן מ"מ לא יצא, כיון שסבר שיש לו חיוב ד'הוכח תוכיח', וכיון שה' אינה לידו שיעבור ליד ביהמ"ד הנה בודאי רצון ה' שיוכיח את הרבי על זה, ונשאר שם עד שנגמר ה"טיש".

אחר כך התקרב לרבי ושאל אותו מה זה ועל מה זה, ואמר לו מה שעל ליבו. השיב לו הרבי: דהא בשו"ע [חו"מ קע"ה סק"ח] איתא דיש דינא דבר מצרא דהיינו

שהמצרן קודם לקנות את הקרקע, ומבואר שם שכשהדבר ניתן במתנה לית דינא דבר מצרא, ואין המצרן יכול להוציא מיד מקבל המתנה. ולכן שבת שהיא מתנה מהשי"ת – וכמחז"ל [שבת י:]: מתנה טובה יש לי בבית גנדי, אין בה דין של בין המצרים. ולא איכפת לן שהימים הסמוכים לפנייה ולאחריה כמצרן – הינם ימי אבילות, דאמרינן לענין זה שאין בה דיני מצרנות. ואכן כששמע זאת היהודי, דיש סמך לדבר משו"ע הזה קיבל ממנו.

בימיו האחרונים של הרה"ק רבי מאיר'ל מפרמישלאן זי"ע, השמיע באוזני אנשי שלומו ומקורביו דברי מוסר אשר נתבררו במשך הזמן כדברי פרידה אחרונים, והלבישם במליצת פיהו על סדר הפרשיות של משנה תורה, וכה דיבר בפניהם:

'אלה הדברים' דברי 'מאיר' האחרונים, 'ואתחנן', 'מאיר' מתחנן בפניכם, 'עקב ראה' הביטו בעיניכם את סוף כל האדם, 'שופטים' הלא תעמדו למשפט ותדרשו למסור דו"ח, 'כי תצא' כאשר תצאו מן העוה"ז 'כי תבוא' ותבואו אל העולם העליון, 'נצבים' הלא תתייצבו אז לפני ה'ב'י"ד של מעלה, 'וילך' ולהיכן שיפנו אתכם לשם תלכו, 'האזינו' לדברי, 'וזאת הברכה' אשר 'מאיר' משאיר לכם אחריו.

בספר "מאורי אור":

מסופר שפעם אחת בא חסיד אחד להרה"ק רבי יצחק מלאיעו זי"ע, בעת ממשלת הקומוניסטים, ובכה על שפיטרו אותו מעבודתו, ואין לו פרנסה רק אם יעבוד בש"ק.

השיב לו הרה"ק: כתיב 'ובדבר הזה אינכם מאמינים בה' אלקיכם', היינו שצריך שיהיה להאדם בטחון בה', שאין מעצור לה' להושיע לו הן בפרנסה זו הן בפרנסה אחרת, אבל אנשים שחושבים שאם לא יהיה לו עבודה מסויימת אז לא יהיה לו פרנסה כלל, אין להם אמונה בה', וזהו 'בדבר הזה' – היינו שתולה הסיבה דווקא בדבר הזה, זהו בגלל ש'אינכם מאמינים בה' אלקיכם'.

מסופר על הגאון רבי אברהם צבי קמאי זצ"ל – הי"ד אב"ד מיר, שנכנס ערב תשעה באב אצל מוכר ספרים אחד וביקש לקנות ספר "קנות לתשעה באב". ואף שמחיר הספר הקטן היה מועט, עמד רבי אברהם צבי עם המוכר על המקח שעה ארוכה, שלא כדרכו, והתווכח עמו ממש על שוה פרוטה.

תמה על כך מוכר הספרים, שהכיר את ר' אברהם צבי כאחד הקונים הטובים שלו, ואמר לו בנימה של תרעומת: מה יום מיומים רבי? הרי אתה רוכש אצלי ספרים בדמים מרובים כל ימות השנה, ומשלם תמיד בעין יפה! מדוע אפוא שינית מנהגך, והינך עומד בשעה זו ומתווכח עמי על פרוטה ממש?

השיב רבי אברהם צבי: לידי לא כל הספרים שווים בעיני, בדרך כלל, כשאני קונה ממך ספר, אני מצפה שבעזרת ה' אשתמש בו שנים רבות, ואף אורישנו ברבות הימים לבני אחרי. ואילו ספר "קנות" זה איני צריך לו אלא לשנה זו בלבד, שהרי אנו מקווים ומצפים בכל יום לביאת המשיח, ושוב לא נצטרך לומר קנות בתשעה באב...

מסופר על הרה"ק רבי מרדכי'לי מנדבורנא זי"ע, שפעם אחת ביוהכ"פ בכה מאד בתפילה נעילה שלא כדרכו. ונפל פחד גדול על כל החסידים שמא יש גזירה גדולה על כלל ישראל, ונכנסו אליו זקני החסידים לשאול מה היה סיבת בכייתו. והשיב להם: שגילו לו מן השמים דכאשר יבוא משיח יהפוך ת"ב ליו"ט, והקינות לת"ב יהפכו לזמירות, והקינה של 'אלי ציון ועריה' יהיה הקידוש, וביקש שיתנו לו רשות מן השמים לגלות איך יהפך מקינה זו להיות קידוש, אבל לא הסכימו בידו, ועל דבר זה בכה!

סיפר הרה"ק ה"חוקי חיים" משומרי אמונים זי"ע:

יום קודם הסתלקותו של זקינו הרה"ק רבי גדליהו משה מזוועהל זי"ע, הוא שהה בחדרו יחד עם חותנו – בנו הרה"ק רבי מרדכי מזוועהל זי"ע בהחבא, ורבי גדליהו משה ביקש מכל הנוכחים לעזוב את חדרו שכן "דבר לו אל אביו שבשמים", כולם עזבו את החדר ורק שניהם

התחבאו בקרן זוית ושמעו את הרבי הקדוש מזדעק:
 "אבא קדישא, מה רוצים עתה עם המלחמה בארץ
 הקודש? וכי לא היה די בששה מיליון קרבנות? אני
 מוותר על כל ביאת המשיח ובלבד שלא יישפך דמו של
 אף יהודי!!!".

כמה נוראים הדברים, כמה מבהילים...

הרה"ק ה"דרכי תשובה" ממונקאטש זי"ע מסר גילוי
 מעניין בשמו של הרה"ק רבי שמעון מיערוסלב זי"ע,
 המתאר טקס עילאי של מסירת כתרים ועטרות מצדיק
 לצדיק עד למלך המשיח עצמו:

בביאת המשיח, כשיבוא הזמן בו יחלקו לכל צדיק וצדיק
 עטרה לראשו, ויעטרוני בנזר תפארה, אוריד את
 העטרה של ראשי ואתנהו למורי ורבי הקדוש
 מליצ'ענסק זי"ע, שכן ממנו שאבתי יראת אלוקים וכל
 התעלותי נזקפת לזכותו. כמוני יעשו גם שאר תלמידיו
 הקדושים וכך יתקבצו אצלו כתרים הרבה, מלבד הכתר
 אשר קיבל בעצמו. מורי ורבי הקדוש לבטח לא ישאיר
 אצלו את הכתרים אלא ימסור אותם לראש רבו ומאורו,
 המגיד הגדול ממעזריטש זי"ע שהוא יקבץ את כל
 העטרות שלראשו וימסרם לראש מרנא הבעש"ט הק'
 זי"ע. כך יטול כל צדיק וצדיק את הכתר אשר יקבל מן
 השמים ואת יתר הכתרים אשר יתקבצו אצלו מידי
 תלמידיו וימסור אותם למי שהיה רבו ומורו. כך יעלו
 הכתרים למעלה בקודש עד שיימסרו כולם לראשו של
 משיח צדקנו, הוא יעוטר מכל עטרות הצדיקים.

זהו גם הפירוש ב'הרחמן' שאנו אומרים בחג הפסח:
 "הרחמן הוא יזכנו ליום טוב, יום שכולו ארוך, יום
 שצדיקים יושבים ועטרותיהם – את כל העטרות
 שיקבצו אצלם, הם מעניקים 'בראשיהם' - אצל משיח
 צדקנו שהוא יהיה הראש והראשון לכולם... ויהי חלקנו
 עמהם...".

פעם פרצה שריפה גדולה בעיר בריסק, ואחר כך בא
 אדם אחד בשערי בית הדין, וסיפר מה שאירע עמו:
 שהיה לו אוצר גדול עם סחורה, ובשעת השריפה
 כשכבר אחזה האש באותו רחוב שבו היה אוצרו, בא

אליו איש אחד ואמר לו: סבור להניח כי האש תתפשט
 עד אוצרך, ותכלה את כל סחורתך, יש לי בשבילך
 הצעה המשתלמת ביותר, שתמכור לי כל סחורתך
 במחיר זול, שאתן לך רק חמישים אחוז משווי הסחורה,
 וסירב ואמר: שאינו מוכר! הציע לי אותו האיש לקנות
 ממנו בעשרים אחוז משווי הסחורה, וסירב, וכשאחזו
 הלהבות כבר באוצרו עצמו, הציע לו שיקנה ממנו
 סחורתו בעשר אחוז, והוא עמד בסירובו, וממש שם
 פסקה האש וניצל מכל היזק! כך סיפר בהתרגשות
 והתנשאות איך עמדה לו פקחותו וחכמתו!

המרא דאתרא הגר"ח סולובייציק זצ"ל שהיה בחדר
 סמוך, נכנס ואמר לו: אתה רצית לספר גודל חכמתך!
 ובאמת עשית להיפך, סיפרת גודל טיפשותך! שהרי
 עפ"י השכל הישר לא היה כל צד הצלה לסחורתך
 כשהאש אחזה בתחילת הרחוב, וק"ו כשאחזה האש
 באותו בית עצמו, וכל מה שהיו מוכנים לתת לך היה
 ריוח נקי, והיית צריך להסכים ולמכור אותם!

והוסיף ואמר לו: אמנם באמת סיפרת דבר אחר,
 שאפילו אם האדם הוא טיפש גמור, מ"מ אם נגזר עליו
 מן השמים שלא יפסיד את סחורתו, לא יפסיד כלום
 מסחורתו, ואפילו יעשה כל טפשות שבעולם.

בתוכחתו של משה רבינו את ישראל, כמובא בפסוק
 הראשון שבספר דברים, הוכיחם בין השאר על חטא
 'חצרות', ומפרש רש"י שהכוונה למחלוקת קורח.
 ודורשי רשומות מצאו רמז נאה לכך, כיון שרוב
 המחלוקות הבאות לעולם אינן מתחילות אלא מאנשי
 החצרות, ה'גיחזי'...

מספרים כי פעם עלה אדם אל ביתו של הגאון רבי
 שלמה זלמן אויערבך זצ"ל בשכונת "שערי חסד"
 בירושלים, והתבטא בענין מסויים "אותו שמעתי מאלו
 שמסתובבים בחצרו של הרב"... מיד הפסיקו רבי
 שלמה זלמן וגער בו בנדיפה: "דע לך, כי אצלי בחצר
 מסתובבים רק חתולים..."

הרה"ק רבי מרדכי מסלאנים זי"ע ב"מאמר מרדכי"
 מביא בשם הרה"ק רבי צבי הירש מזידיטשוב זי"ע

"ווארט" על פרשת השבוע אשר בדורותינו אלו צריכים לו מאד.

פעם אחת אמר לו חתנו ותלמידו הרה"ק רבי יהודה צבי מראדזיל זי"ע: הנה הדור יורד ויורד ומה יהיה התכלית, "וואס וועט זיין מיט די דורות שפעטער", השיב לו חותנו: כתיב [א לט] 'וטפכם אשר אמרתם לבז יהיה ובניכם אשר לא ידעו היום טוב ורע', כלומר עוד יבוא זמן כזה שלא יהיה בחירה כלל, ולא ידעו ישראל כיצד לבחור בין טוב לרע, 'המה יבואו שמה ולהם אתננה והם יירשוהו', ר"ל אל אותו הדור יבוא משיח צדקנו.

מספר הרה"צ ר' יהושע מנחם שטרן הי"ו ששמע מחותנו הרה"ק רי"מ מראחמסטריווקא זי"ע, שפעם פגש את הרה"צ ר' נטע ציינווירט צ"ל בערב תשעה באב, ור' נטע שכל ימי חייו היה חטיבה אחת של צפיה לישועה וגאולה – החל לדון עמו בענין יעלה ויבוא, ואמר, היות שאנו ודאי מאמינים ומקווים שבכל רגע יוכל המשיח לבוא, ואז הרי ייהפך צום תשעה באב ליו"ט וכמובן שנאמר אז יעלה ויבוא כמו כל יו"ט, ודנו באיזה נוסח יאמרו יעלה ויבוא של חג התשעה באב במהרה בימינו.

סיפורי השבוע

בשנה אחת אחרי יום הקדוש, אמר הרה"ק הרבי מלובלין זי"ע על אחד מגאוני אותו הדור, הגה"ק רבי יעקב ישראל זי"ע המגיד מישירים דקרעמניץ ומח"ס "שבט ישראל" על תהילים, שהוא האיר את היום הקדוש בשנה זו, ועל ידו נעשתה המתקה גדולה בשמים.

וכך היה המעשה:

שבכל שנה ושנה היו בניו ובנותיו באים אליו להתברך בערב יום הקדוש כנהוג, והביאו גם את בניהם אחריהם עימם, והיה לו משפחה גדולה, ועד פניא דמעלי יומא בירך את כל בניו ונכדיו, והיה אז התעוררות גדולה בעת ברכת הבנים כאשר נהוג בכל משפחה ומשפחה.

שנה אחת איחרה אחת מבנותיו מלבוא עם בנה, מחמת שהיה לה טרדות גדולות בבית, והגאון הנזכר כבר יצא מביתו ללכת להתפלל בביהמ"ד. ובהיותו המגיד דמתא, היה צריך לדרוש שם הדרשה לפני כל נדרי, ולכן היה כבר מוכרח כבר לבוא לביהמ"ד, ולא

היה יכול לחכות עוד על ביתו, והיא שראתה שאביה כבר פנה והלך לביהמ"ד, ולא תוכל עוד להשיג את אביה בביתו, התחילה מרוב בהלה לרוץ עם בנה על שכמה לעבר הבימ"ד, והשיגה את אביה כשהוא כבר עומד על פתח ביהמ"ד ופרצה בבכי רב בקול גדול, שיאציל ברכתו עליה ועל בנה, גם עתה כאשר רגיל הוא בכל השנים, כי איננה יכולה לוותר על ברכתו. התינוק בשומעו בכיית אמו, פרץ גם הוא בבכיה, ובכה עמה בבכי מר, וישאל הרב המגיד את הילד: מדוע אתה בוכה?! ויען ויאמר: "וויל די מאמע וויינט וויין איך אויכעט" [מחמת שאמי בוכה, בוכה גם אני].

כששמע הגאון את דבריה, בירך תיכף את בתו ואת בנה, ומיד נכנס במרוצה לביהמ"ד, ופתח את ארון הקודש והתחיל בדרשתו כדרכו בקודש, ופתח דבריו אלו בצעקה: "רבותי, הן עתה הסביר לי הילד את סיבת בכיו, "אז די מאמע וויינט דער קינד אויכעט" [כאשר האמא בוכה אזי גם הילד בוכה], כך אנו, שהשכינה הקדושה אמא עילאה בוכה על כלל ישראל, כמאמר הגמרא [ברכות ג.] כי השכינה מנהמת כיונה, ואומרת אוי לבנים שבעונותיהם החרבתי את ביתי ושרפתי את היכלי והגליתים לבין האומות, כן צריכים גם בני ישראל לבכות עמה, ועתה היא עת התעוררות לבכות על גודל צער השכינה הקדושה, שכינתא בגלותא בעווה"ר, אשר נואלנו ואשר חטאנו".

ואכן הציבור נתעוררו בבכי רב מגודל ההתעוררות, ושבבו בתשובה שלימה, והרה"ק הרבי מלובלין זי"ע הרגיש זאת ברוח קדשו, וע"ז אמר שהגה"ק ה"שבט מישראל" פעל הרבה בזאת שנעשה התעוררות גדולה למעלה, ונגרמו מזה המתקות גדולות.

ב"מפי ספרים וסופרים":

עובדא הוה אצל הרה"ק ה"אהבת ישראל" מוויז'ניץ זי"ע. שבשנה אחת בשלהי ימות החורף, באו אליו כמה סוחרי עצים והגידו לו דבר מחסורם, שקנו יחד בשותפות יער כדי למכור את עציו, והנה החורף כמעט עבר ושלג אין, וממילא אין איש שיקנה מהם את העצים והמה חוששים שכל כספם ירד לטמיון, [כי כך היו עושים – כורתים את העצים מהיערות שבהרים, ומגלגלים אותם על השלג לירכתי ההר, ומשם היו מעבירים אותם ע"י עגלות דרך היבשה או בספינות דרך הים למחוז חפצם, ובעת שלא היה שלג על פני כל

ושאון גדול... אבקשך, מוהל חשוב, אל תתבלבל מההמולה הגדולה שעלולה להתחולל כאן, אלא תשלים את מלאכת המילה במנוחה ובשוב הדעת..."

מספר הרה"ח ר' יהושע קליינלר הי"ו:

מאן דהו הביא פעם לידיעת הרבי ה"בית ישראל" זי"ע כי הטבח של מלון 'אכדיה' בהרצליה, שהה בשנות המלחמה במחיצת חותנו, הגה"ק רבי יעקב מאיר בידרמן זצוק"ל עד לפטירתו בגיטו ווארשא.

הביע הרבי זי"ע את רצונו המלא לשוחח עם יהודי מבוגר זה. נערכו הכנות קדחניות לפגישה. ביקשו ממשגיח הכשרות באותו מלון [=דודי הרה"ח ר' אברהם יוסף גולדשטיין ז"ל – מחשובי חסידי ביאלא], כי יסדר את דבר הפגישה, היו צריכים לשכנעו. לבסוף סוכם כי בכפר שמריהו, בו שהה הרבי למנוחה מפעם לפעם [אצל הרה"ח ר' שמחה שטיינר ז"ל], יפגשו בליוויית אותו משגיח. המתח והתכונה גברו, לא בכל יום מתבצעת פגישה האמורה לגולל מכבשונו של עולם, עדות יחידה מהימים הכי טרופים ואודות דמות כה נשגבה וקרובה כחותנו הגדול של רבינו וחתן השפת אמת זי"ע.

כשעדיין מוקדם, הפליגה המכונית מירושלים לכפר שמריהו. לפתע באמצע הדרך, שואל הרבי את מלווייו: כמה ילדים יש לאותו יהודי? השיבו הנוכחים כי יהודי זה לא התחתן מעולם ואין לו ילדים. לתדהמתם אומר הרבי: אם כך מה תועלת תצא מפגישתנו? עודם המומים מורה הרבי לבטל את הפגישה ולהתנצל בשמו על שנבצר הימנו לבוא. "חשבתי", אמר הרבי, שיש לו ילדים ויש מה להציל, אבל אם אין – למה לנסוע?!". והמכונית סבה על עקבותיה מותירה מאחוריה שובל ערפל.

עוד מספר הרה"ח ר' יהושע הי"ו:

דמותו של אביו, של הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע עמדה לנגד עיניו של הרבי ה"בית ישראל" זי"ע, הרבה הזכיר ממשנתו, מדבריו, ומהמורשה העשירה שהשאיר אחריו. פעמים שביקש להזכיר ליהודים שהתרחקו את דמויות עבר ולהציף בהם זכרונות מהימים הטובים. כך, ידע, יגבר הרגש החסידי על הרגש שקעה והניצוץ היהודי ששלהבתו עומעמה ישוב ויהפוך ללהבה יוקדת.

הארץ, לא היה דרך להוביל את העצים ולמוכרם, ונמצאו מפסידים את הונם ורכושם], סיפר להם ה"אהבת ישראל" מעשה שהיה אצל הרה"ק רבי מאיר מפרמישלאן זי"ע וכה סיפר:

מעשה באלמנה עניה שהיה לה בן יחיד משותק באבריו רח"ל, ראו החסידים בצרת האם ובנה וריחמו עליהם, לכן הציעו לה שתלך אל הרה"ק מפרמישלאן זי"ע כדי שיבקש רחמים על בנה, ומכיוון שלא היה ידוע לה דרכי החסידות, על כן הסבירו לה שנהוג להכניס 'פדיון נפש' אל הרבי, וכסף פדיון הנפש הוא לפחות מטבע 'קרוין' שהוא שווה ערך לחמשים פרוטות קטנות. שמעה האשה ואספה פרוטה לפרוטה עד שצברה את כל הסכום כולו, וביום מן הימים הביאה את בנה לביתו של רבי מאיר'ל כאשר צרור הכסף בידה, את בנה השאירה בחצר הבית, והיא עצמה נכנסה אל הקודש והתירה את צרור הכסף והניחה את כל החמשים פרוטות על שולחנו של רבי מאיר'ל, ראה הרה"ק מפרמישלאן ועשה את עצמו ככועס, ובחמתו צעק עליה "למאיר'ל מביאים סכום קטן כל כך, ועוד במטבעות קטנות שספירתם קשה"? ובתוך כדי דיבורו נטל את המעות כולם וזרקם מבעד לחלון החוצה אל החצר.

נבהלה האלמנה מן הצעקות ומתוך בהלה ברחה מן החדר אל החצר החיצונה, ולפליאתה ראתה והנה בנה מהלך כאחד האדם והוא עסוק באיסוף המטבעות שנזרקו מהחלון, מיד פתחה ואמרה לבנה "ברוך הוא ובורך שמו שזכית לרפואה מבלי שנדדק לחסדיו של הרבי הכועס"...

והנה כאשר סיים ה"אהבת ישראל" לספר את סיפורו, נשמע בבית קול רוחות חזקות והשלג ירד וכיסה את פני הארץ, מיד פנה האהבת ישראל ואמר לסוחריו העצים "כבר אינכם זקוקים לדידי ולברכתי, כי בסייעתא דשמיא כבר בא השלג על פני כל הארץ"...

הרה"ק ה"שפע חיים" מצאנו זי"ע הוזמן לשמש כסנדק בעיר טבריה. כאשר עמד המוהל לקיים את המצוה וסכין המילה כבר היתה בידו, פנה אליו הרבי ואמר: "אני מאמין באמונה שלימה שמשיח צדקנו עשוי להגיע בכל רגע ממש, וכבר אחז"ל שעתידין ישראל להיגאל מטבריה, אם כן, יתכן שבפתע פתאום באמצע המילה יבוא לכאן המשיח ויהיה סביבו רעש

תהה בקול, תוך שמבטו הרחימאי פולח את כליותיו של האיש. הלה, שנזכר באהבת קדומים, באהבה שאהב את הרבי ה"אמרי אמת" ובדמותו היוקדת ובמקביל הבחין בתוויו פניו של אביו שנותר מאחור כשהם ניצבים מולו, לא יכול היה להבליג, פרץ בבכי עז וביקש נחמה. רבינו עודדו, חיזקו ואימצו ולא יצא משם האיש עד שהפך לבעל-תשובה. לא חלפו ימים אחדים עד שהאיש שמצא פורקן לנפשו המיטלטלת שב לרוות מים חיים ממעיין החיים והמשיך לדבוק ברבי ה"בית ישראל" זי"ע. כך בחכמה ובתבונה עקף רבינו את התמיהות הרבות, את השאלות הנוקבות ואת הזעם המפעפע. בכוחו הצליח להציב את האיש מול המראות הנאצלים שספג בימי עלומיו ולהשיבו אל דרך המלך.

זכותם תגן עלינו

ידידי חביבי

**שבת חזון בפתחנו
ולצום התשיעי הגיענו
ובגלל הצום בסיפורים הארכנו
גם משנים קודמות השארנו
וליושב בשמים נישא תפלתנו
שיכונן במהרה את בית חיינו
ונזכה לעלות עם כל עמנו
ויתקבלו ברחמים וברצון כל תפילתנו**

**א גיטן שבת
ידידכם אוהבכם**

לעילוי נשמת

**ידידינו היקר מבעלי דפוס "ישורון"
מזכה הרבים בהדפסת החוברות
ללא תשלום מדי שבת בשבתו
הר"ר יעקב עקיבא ריטר ז"ל
נלב"ע ערב ראש השנה תשפ"ב
ת.נ.צ.ב.ה.**

כך ארע עם אותו יהודי שבעודו צעיר לימים בטרם עלה הכורת על יהדות אירופה פיאר את בית החסידים הגוראי בנוכחותו. דבוק היה ברבי ה"אמרי אמת" ותדיר הייתה דמותו הקדושה ניצבת אל מול עיניו. אך משהסתיימה המלחמה עלה הלה ארצה והתיישב בתל-אביב כשנפשו דוויה וסחופה. במר יגונו ביכר האיש לחיות את חייו רחוק מבארה של היהדות ולהיטמע בין אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות. אבל הרבי ה"בית ישראל" זי"ע חס על נפשו. לא יכול היה להשלים עם אובדנה של נשמה חסידית. שלח אליו רבינו שליח שביקשו כי יעלה ירושלימה ויסור לבית המדרש, אל חדרו של הרבי. אמנם הבקשה נתקלה בסירוב עיקש. שוב ושוב, בהזדמנויות שונות ניסה השליח, הפציר והשתדל, אך האיש בשלו, מה שהיה היה, עכשיו עולם חדש קם ולא ניתן לשוב אל העולם הישן שנחרב ואיננו, סבר.

והרבי לא אמר נואש. באחת הפעמים כשרבינו מתעניין לשלומו של אותו אדם, ענה השליח כי ביקש ממנו כבר עשר פעמים וספג סירוב עיקש. "וכי מה בכך" הגיב הרבי, "נסה שוב בפעם האחד עשרה...". בפעם הבאה שנפגשו השניים ושמע האיש שוב את הבקשה כי יעלה ירושלימה ויפגוש את הרבי, ענה ברוגזה: מוכן אני להגיע אליו, אבל אם אפתח את פי, הקירות ירעדו...

שמע הרבי את תגובתו והורה לשליח כי יאמר בשמו אשר מסכים הוא לתנאי מראש, ובלבד שיתייצב בחדרו. האיש ששוב לא יכול היה לעמוד שאגן מול ההפצרות החוזרות והנשנות, מה גם שקיבל אישור מראש לבקשתו – עשה מעשה ועלה לירושלים. ביום בהיר, בשעת בוקר מאוחרת עמד בפתח חדרו של רבינו, המתין לסוף התור ונכנס אל הקודש פנימה. קיבל אותו רבינו בסבר פנים יפות ואמר לו: "זמני פנוי מעתה ועד זמן תפילת המנחה. תוכל לדבר ככל שתחפוץ, אך לי שמורה הזכות לדבר ראשון, מאחר ואני מבוגר ממך בשנים..." המשיך רבינו ושאל את האיש העומד מולו:

"האם הכרת את דמותו של אבי, הרבי ה"אמרי אמת" זי"ע?" הנהן האיש בראשו. וודאי שהכיר, טוב מאד הכיר. הוסיף הרבי ושאל: "האם אתה רואה עכשיו אל מול עיניך את דמותו הטהורה של הרבי זי"ע?" – אכן כן, השיב האיש. והרבי לא הרפה, "האם רואה אתה את דמותו של אביך כשהיא ניצבת אל מול עיניך?"